

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA EVROPSKÉ INTEGRACE

Analýza dopadu dluhové krize na Evropskou unii a možnosti uplatnění
Evropského fondu finanční stability

Analysis of the Impact of the Debt Crisis in the European Union and
Possibilities of the European Financial Stability Facility

Student:

Bc. Nela Vavračová

Vedoucí diplomové práce:

Ing. Boris Navrátil, CSc.

Ostrava 2012

Zadání diplomové práce

Student: Bc. Nela Vavračová
Studijní program: N6202 Hospodářská politika a správa
Studijní obor: 6210T004 Eurospráva
Téma: Analýza dopadu dluhové krize na Evropskou unii a možnosti
uplatnění Evropského fondu finanční stability
Analysis of the Impact of the Debt Crisis in the European Union
and Possibilities of the European Financial Stability Facility

Zásady pro vypracování

1. Úvod
2. Formování měnové politiky v Evropské unii
3. Ekonomická situace členských zemí Evropské unie
4. Analýza veřejného zadlužení ve vybraných zemích EU a uplatnění mechanismu EFSF
5. Závěr

Seznam použité literatury

Seznam zkratk

Prohlášení o využití výsledků diplomové práce

Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

MUNDELL, Robert. A Theory of Optimum Currency Areas. *The American Economic Review*, 1961, vol. 51, no. 4, p. 657-665.
DĚDEK, Oldřich. *Historie evropské měnové integrace: Od národních měn k euru*. Praha: C. H. Beck, 2008. 288 s. ISBN 978-80-7400-076-8.
DVOŘÁK, Pavel. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008. 343 s. ISBN 978-80-7400-075-1.
BALDWIN, Richard a Daniel GROS, Luc LEAVEN. *Completing the Eurozone Rescue: What More Needs to be Done?* London: Centre for Economic Policy Research, 2010. 98s. ISBN 978-1-90714210-9.

Formální náležitosti a rozsah diplomové práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

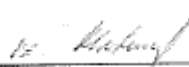
Vedoucí diplomové práce: Ing. Boris Navrátil, CSc.

Datum zadání: 25.11.2011

Datum odevzdání: 27.04.2012

prof. Ing. Karel Skokan, Ph.D.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

Poděkování

„Ráda bych poděkovala mému vedoucímu, Ing. Borisi Navrátilovi, CSc., za odborné konzultace a přípravu, kterou mi věnoval při psaní mé diplomové práce.“

Místopřísežné prohlášení

„Místopřísežně prohlašuji, že jsem celou diplomovou práci, včetně příloh vypracovala samostatně, pod vedením vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.“

Ostrava

27. dubna 2012

podpis

Obsah

1	Úvod	8
2	Formování měnové politiky v Evropské unii	10
2.1	<i>Přístupy měnové politiky</i>	<i>11</i>
2.1.1	Měnová politika s orientací na podporu zaměstnanosti a růstu	12
2.1.2	Měnová politika s orientací na dosahování cenové stability	13
2.2	<i>Počátky evropské měnové integrace</i>	<i>13</i>
2.2.1	Brettonwoodský systém	14
2.2.2	Evropský měnový systém	15
2.3	<i>Teorie optimálních měnových oblastí</i>	<i>16</i>
2.3.1	Robert A. Mundell	17
2.3.2	Peter Kenen	18
2.3.3	Ronald McKinnon	19
2.4	<i>Vznik měnové unie</i>	<i>19</i>
2.4.1	Wernerova a Delorsova zpráva	20
2.4.2	Přijetí Maastrichtské smlouvy	21
2.4.3	Pakt stability a růstu	24
2.5	<i>Shrnutí</i>	<i>26</i>
3	Ekonomická situace členských zemí Evropské unie	27
3.1	<i>Charakteristika ekonomiky EU</i>	<i>27</i>
3.2	<i>Vznik krize ve světové ekonomice</i>	<i>29</i>
3.2.1	Ekonomická krize	31
3.2.2	Rozvinuté země ve stínu ekonomické krize	32
3.3	<i>Ekonomický vývoj EU ve srovnání s vybranými ekonomikami světa</i>	<i>33</i>
3.3.1	Hrubý domácí produkt	33
3.3.2	Míra nezaměstnanosti	35
3.3.3	Míra inflace	38
3.3.4	Veřejný dluh	39
3.4	<i>Dopady krize na Evropskou unii</i>	<i>40</i>
3.5	<i>Přijatá opatření na zmírnění dopadu krize</i>	<i>43</i>
3.5.1	Evropský plán hospodářské obnovy	43
3.5.2	Strategie Evropa 2020	44

3.5.3	Evropský semestr	45
3.5.4	Euro pakt plus	46
3.5.5	Balíček Six-pack	46
3.5.6	Smlouva o stabilitě, koordinaci a správě v hospodářské a měnové unii...	47
3.6	<i>Shrnutí</i>	48
4	Analýza veřejného zadlužení ve vybraných zemí EU a uplatnění EFSF	50
4.1	<i>Vývoj veřejného dluhu ve vybraných zemí EU</i>	50
4.1.1	Řecko	54
4.1.2	Itálie	58
4.1.3	Španělsko	61
4.1.4	Portugalsko	63
4.2	<i>Nové finanční nástroje EU</i>	66
4.2.1	Evropský fond finanční stability	66
4.2.2	Evropský finanční stabilizační mechanismus	67
4.2.3	Evropský stabilizační mechanismus	68
4.3	<i>Shrnutí</i>	69
5	Závěr	70
	Seznam použité literatury	72
	Seznam zkratk	78
	Seznam tabulek	79
	Seznam grafů	80

1 Úvod

Problematika veřejného zadlužení patří v dnešní době k aktuálním a velmi diskutovaným tématům vzhledem k dopadům hospodářské krize z roku 2008. Veřejné dluhy v minulosti byly spojovány s válečnými konflikty. Od 70. let 20. století je stále častějším jevem nárůst veřejného dluhu v důsledku neadekvátní fiskální politiky a nedostatečné ekonomické prosperity jednotlivých zemí. V 80. letech se začíná uplatňovat trend tzv. státu blahobytu, jenž je velmi náročný na správu veřejných výdajů. Současný trend je celosvětově charakteristický konzumem a vysokou spotřebou a tzv. životem na dluh.

Cílem diplomové práce je analýza veřejného zadlužení jižních států Evropské unie a uplatnění Evropského finančního stabilizačního mechanismu. Specifickým cílem práce je pak komparace veřejného zadlužení mezi zeměmi PIGS.¹ Stanovuji si dvě hypotézy, zda problém veřejného dluhu je důsledkem hospodářské krize a jestli je optimální, aby Řecko nadále zůstalo členem eurozóny. V diplomové práci je použito několik vědeckých metod, nejčastěji metoda analýzy. Dále jsou použity metody komparace, dedukce, indukce a hypotézy.

Úvodní kapitola je věnovaná myšlenkám evropské integrace a popisuje její vývoj až do 90. let 20. století. První část kapitoly pojednává o přístupech měnové politiky z ekonomického pohledu. První měnové teorie v 60. a 70. letech se zaměřovaly především na snížení nezaměstnanosti a na stimulaci výkonnosti ekonomiky. Ropné šoky v 70. letech vedly k výraznému nárůstu inflace doprovázené hospodářskou recesí a měnová politika se začala orientovat na cenovou stabilitu. Druhá část kapitoly popisuje počátky integrace v Evropě a myšlenky vedoucí k vytvoření společného měnového prostoru nejen z pohledu nominální konvergence, ale také reálné prostřednictvím teorie optimální měnové oblasti. Závěr první kapitoly je věnován dokončení myšlenky evropské integrace a vytvoření společné měnové zóny s jednotnou měnou nazývanou euro.

Druhá kapitola charakterizuje Evropskou unii z pohledu ekonomického. V úvodní části se zaměřuji na vznik hypoteční krize v USA, která vyústila v krizi hospodářskou. V závislosti na změně makroekonomických ukazatelů analyzuji dopad hospodářské

¹ PIGS – Portugalsko, Itálie, Řecko, Španělsko

² Plán představený americkým ministrem zahraničí Georgem Marshallem určený pro všechny evropské státy na západ od Uralu, který představoval finanční pomoc na jejich obnovu. SSSR a země střední a

krize na Evropskou unii ve srovnání s vybranými zeměmi, např. USA, Japonskem a BRIC. Dopady na Evropskou unii potažmo eurozónu byly patrné, a proto se evropští představitelé dohodli, přijmout řadu opatření, která by měla v EU obnovit růst a pozitivně zapůsobit i na celkovou zaměstnanost.

Jak velký dopad měla hospodářská krize na vybrané země eurozóny, analyzuji ve třetí kapitole. Hospodářská krize se dotkla většiny evropských zemí, ale následná dluhová krize ve větší míře dopadla pouze na určité země. Pro svou analýzu jsem si vybrala země tzv. jižního křídla (Řecko, Itálii, Španělsko a Portugalsko), ve kterých zjišťuji, zda hospodářská krize zapříčinila dluhové problémy v těchto zemích, nebo je pouze urychlila. Pro analýzu byly zvoleny dva ukazatele, velikost státního dluhu a míra veřejného dluhu měřené k hrubému domácímu produktu.

2 Formování měnové politiky v Evropské unii

Úvod kapitoly je věnován myšlenkám evropské integrace, a jakou formou se integrace v Evropě vyvíjela až do počátku 90. let 20. století. První část kapitoly pojednává o vývoji měnové politiky a na to, jak se měnil pohled na cíle měnové politiky v čase. Druhá část kapitoly se zabývá vývojem evropské měnové integrace, podmínkami pro vstup do měnové unie a definuje podmínky nominální konvergence a reálné konvergence z pohledu teorie optimální měnové oblasti.

První myšlenka vytvoření stabilní Evropy se objevila po ukončení 2. světové války, kdy evropské země byly postiženy válkou a ekonomická situace zemí byla velmi špatná. V roce 1946 přišel s první myšlenkou poválečného uspořádání Evropy Winston Churchill, který navrhoval vytvoření „Spojených evropských států“. Tato integrační myšlenka byla sice silná, ale v této době ještě ne zcela reálná. Dalším krokem vedoucím k evropské integraci bylo představení Marshallova plánu² a vznik Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci, jejímž úkolem bylo rozdělit pomoc Spojených států amerických. Státy pod politickým vlivem Sovětského svazu socialistických republik založily v roce 1949 organizaci Radu vzájemné hospodářské pomoci³ jako určitou protiváhu Marshallova plánu a Organizaci pro evropskou hospodářskou spolupráci.

Silným tématem v pokračování evropské integrace byla role národních států. Jedna skupina zemí (Belgie, Nizozemsko, Lucembursko, Francie, Rakousko, Německo a Itálie) zastávaly myšlenku na vytvoření federálního státu, naproti tomu druhá skupina (Velká Británie, Dánsko, Norsko, Island, Irsko, Švédsko a Švýcarsko) měla sklon k udržení své vlastní svrchovanosti a preferovaly spolupráci na mezivládní úrovni. Prvním velkým federalistickým krokem byla v roce 1952 realizace tzv. Schumanova plánu, jehož cílem bylo, aby Německo a Francie umístily svůj sektor uhlí a oceli pod kontrolu nadnárodní autority. Založeno bylo tak první integrační uskupení šesticí zemí (Belgií, Francií, Lucemburskem, Německem, Nizozemskem a Itálií) pod názvem

² Plán představený americkým ministrem zahraničí Georgem Marshallem určený pro všechny evropské státy na západ od Uralu, který představoval finanční pomoc na jejich obnovu. SSSR a země střední a východní Evropy Marshallův plán nepřijaly.

³ Zakládajícími členy RVHP byly Albánie, Bulharsko, Československo, Maďarsko, Polsko, Rumunsko, Sovětský svaz. Později se připojila Německá demokratická republika (1950), Mongolsko (1962), Kuba (1972) a Vietnam (1978). Od spolupráce s RVHP v roce 1961 upustila Albánie, která z organizace roku 1987 vystoupila.

Evropské společenství uhlí a oceli. Úspěšné fungování v tomto uskupení vedlo země k myšlence prohlubování ekonomické integrace. V Římě roku 1957 země podepsaly dohody o vytvoření Evropského společenství pro atomovou energii (Euratom) a Evropského hospodářského společenství (EHS). Evropské hospodářské společenství vneslo do evropské ekonomické integrace důležitý prvek, kterým byla liberalizace obchodu. V období 50. a 60. let dochází k formování celní unie, která je dokončena v roce 1968 a spolu s ní byl zaveden společný celní sazebník uplatňovaný členskými zeměmi na dovoz ze třetích zemí. K prohloubení ekonomické spolupráce uvnitř společenství měla vést i myšlenka o vytvoření jednotného vnitřního trhu (JVT), se kterou na začátku 80. let poprvé přišel Jacques Delors. Krokem směřujícím k vytvoření JVT bylo podepsání Jednotného evropského aktu (1986), jehož cílem bylo vytvoření společného vnitřního trhu do roku 1992 a tím odstranit vnitřní obchodní bariéry a umožnit volný obchod zboží, služeb, kapitálu a osob. Významným krokem evropské integrace byla také myšlenka vytvoření společené měnové unie. Závazek o jejím vytvoření a etapy jejího formování byly zakotveny ve Smlouvě o Evropské unii přijaté v roce 1992 v nizozemském Maastrichtu.

2.1 Přístupy měnové politiky

Vývoj teorie a praxe měnové politiky je neustálým procesem hledání odpovědi na základní otázky, o co má měnová politika usilovat, čeho může dosáhnout a čeho nikoli? Spolu s tím, jak se v jednotlivých etapách střídaly dominující teoretické směry a školy, včetně směrů peněžní teorie, měnily se výrazně i názory na roli a možnosti měnové politiky a její praxe. První významnou teorií s relevancí pro moderní měnovou politiku byla kvantitativní teorie peněz,⁴ jež dominovala v 19. století a v první polovině 20. století. Byla orientována na vysvětlení tvorby nominální veličiny agregátního důchodu. Podle ní se vývoj cenové hladiny, a tudíž i veličina národního důchodu utváří

⁴ Základy zformuloval v 18. století anglický filozof a ekonom David Hume. Teorie popisuje vztah cenové hladiny a množství peněz. Ekonom Irving Fisher na počátku 20. století zpracoval tuto teorii do matematického zápisu: $M \cdot V = P \cdot T$. Kde M je nominální množství peněz. V určuje rychlost obrátu peněz, která vyjadřuje kolikrát je během určité doby v průměru použita jedna koruna k nákupu zboží. P je průměrná cena zboží a T je počet transakcí.

v závislosti na vývoji peněžní zásoby. V logice této teorie je hlavním efektem měnové politiky vliv změn v množství peněz na cenovou hladinu.⁵

Keynesiánský směr, jehož hlavním představitelem byl americký ekonom John Maynard Keynes, se v ekonomické teorii rozšířil poté, co byl svět v roce 1929 zasažen velkou světovou krizí. Tato krize byla zapříčiněna prudkým poklesem kurzů akcií na americké burze a projevila se celosvětovou velkou depresí končící až rokem 1933. Keynes ve své teorii zpochybnil schopnosti účinnosti samoregulačních tržních mechanismů vytvářet podmínky pro plné využívání ekonomických zdrojů a zdůrazňoval roli státních zásahů. Příkladal peněžní zásobě mnohem méně významnou roli a v jeho pojetí transmisního mechanismu měnové politiky jsou to krátkodobé a dlouhodobé úrokové sazby, prostřednictvím nichž se realizují cíle měnové politiky. Ta v keynesiánském přístupu má být orientována na řízení agregátní poptávky k podpoře hospodářského růstu a zaměstnanosti.⁶

2.1.1 Měnová politika s orientací na podporu zaměstnanosti a růstu

V 60. a 70. letech byla měnová politika chápána především jako nástroj ke snížení nezaměstnanosti a stimulování výkonu ekonomiky. Z toho vyplývalo její zaměření na ovlivňování vývoje agregátní poptávky s cílem snížit nezaměstnanost a zvýšit výkon ekonomiky, jakož i odstranit či alespoň utlumit cyklický vývoj⁷. Vycházelo se z předpokladu, že působením nástrojů měnové politiky na veličiny reálné ekonomiky mohou být překonány či alespoň zeslabeny cyklické výkyvy.

Hospodářsko-politické zájmy vlád přispívaly k orientaci měnové politiky na krátkodobé efekty, to se ovšem dělo za cenu dlouhodobého nárůstu inflace. Těmto krátkodobým efektům byla přikládána velká váha místo jejím dlouhodobým důsledkům. Při této orientaci se důsledky pro produkt a zaměstnanost projevovaly rychleji než důsledky pro cenovou hladinu. Z těchto důvodů se měnové politice nedařilo tlumit cyklické výkyvy reálné ekonomiky a současně přispívat k dosahování cenové stability. Čím

⁵ HRNČÍŘ, Miroslav. *Měnová teorie a politika*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2010. Edice EUPRESS. 80 s. ISBN 978-80-7408-033-3.

⁶ KEYNES, John. *The General Theory of Employment, Interest and Money*. Atlantic, 2008. ISBN 81-269-0591-3.

⁷ Spojen s hospodářským cyklem ekonomiky. K hospodářskému cyklu dochází, jestliže skutečný hrubý národní produkt vzhledem k potenciálnímu produktu roste (expanze) nebo klesá (recese).

systematičtější a setrvačnější byla měnová politika využívána, tím více se inflační důsledky přenášely do cen, bez efektu pro dlouhodobější růst výstupu ekonomiky. Cyklické výkyvy ekonomik v 60. a 70. letech spíše narůstaly a spolu s tím i míra inflace a její volatilita, proto byla tato měnová politika neúspěšná.⁸

2.1.2 Měnová politika s orientací na dosahování cenové stability

Ropné šoky⁹ v průběhu 70. let přispěly k výraznému nárůstu inflace, které byly navíc doprovázeny hospodářskou recesí. V ekonomice se vyvinula situace označovaná jako stagflace, tj. koexistence vysoké inflace s vysokou nezaměstnaností a hospodářskou recesí. Tato situace, kdy byly uplatňovány krátkodobé efekty v měnové politice, vedla k zásadním změnám v záměrech a přístupech měnové politiky. Nabyté zkušenosti a nové poznatky teorie vedly měnovou politiku k orientaci na cenovou stabilitu. Cenová stabilita se stala hlavním cílem měnové politiky a její zaměření se posunulo z krátkodobého horizontu na horizont střednědobý a dlouhodobý.¹⁰

2.2 Počátky evropské měnové integrace

Počátky evropské měnové integrace jsou spatřovány v období po ukončení 2. světové války, jejíž devastující dopad zejména na Evropu nahrával integračním myšlenkám.¹¹ Tyto ambiciózní integrační plány nevynechávaly ani oblast měnové spolupráce, které počítaly s myšlenkou na vytvoření společné evropské měny. Podpisem Římské smlouvy v březnu 1957 šest západoevropských zemí vytvořilo Evropské hospodářské společenství. Tehdy hlavní směr integračního úsilí směřovalo ke zformování celní unie a společné zemědělské politiky, ve srovnání s tím se otázky měnové integrace

⁸ HRNČÍŘ, Miroslav. *Měnová teorie a politika*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2010. Edice EUPRESS. 80 s. ISBN 978-80-7408-033-3.

⁹ situace kdy poptávka po ropě je větší než její nabídka

¹⁰ HRNČÍŘ, Miroslav. *Měnová teorie a politika*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2010. Edice EUPRESS. 80 s. ISBN 978-80-7408-033-3.

¹¹ Pozitivní integrace je taková, která vytváří vyšší stupeň spolupráce a nadnárodní instituce. Opakem je negativní, která naopak další stupně integrace nevytváří (např. odstranění cel vede k vytvoření celní unie).

omezovaly pouze na obecné výzvy ke koordinaci hospodářských politik a k chápání kurzových záležitostí jako věci společného zájmu.¹²

2.2.1 Brettonwoodský systém

V červenci 1944 se v americkém městě Bretton Woods setkali politikové a ekonomové Spojených států, Británie a jejich hlavních spojenců, aby společně vypracovali návrh budoucího světového finančního a měnového uspořádání. Příčinou debat byl především rozpad západního měnového systému, způsobený druhou světovou válkou. Rekonstrukce systému jako podmínka budoucí mezinárodní ekonomické spolupráce byla chápána jako jedna z nejdůležitějších priorit. Pravidla pro fungování těchto mezinárodních vztahů byla formálně určena stanovami Mezinárodního měnového fondu (MMF).

Brettonwoodský systém charakterizují dvě oblasti. Za prvé byl vytvořen nový rámec řízení měnových kurzů, který měl nahradit dřívější zlatý standard.¹³ Místo toho, aby se zlato používalo jako jediné mezinárodní platidlo, měla každá měna oficiální paritu, určenou ve vztahu k dolaru i ke zlatu. Dolar se stal klíčovou měnou, jehož parita byla zavěšena na zlato, a to na 35 dolarech za trojskou unci. Za druhé šlo o systém fixních měnových kurzů. Členské země byly povinny udržovat kurzovými intervencemi centrálních bank kurzy svých měn v rozpětí 1 % oběma směry od centrální parity vymezené k dolaru. Se svolením MMF bylo možno centrální parity měnit (provádět revaluaci nebo devaluaci), šlo proto o systém pevných, ale přizpůsobitelných kurzů.¹⁴

Zánik bretonwoodského systému

Signálem blížícího se zániku systému byl počátkem roku 1971 tlak na depreciaci dolaru. Spojené státy americké vyhlásily dočasné zrušení směnitelnosti dolaru za zlato a většina

¹² LACINA, Lubor. *Učebnice evropské integrace*. 3. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2011. 468 s. ISBN 978-80-87474-31-0.

¹³ Je základní pravidlo v měnovém systému, kde zlato je standardním ekonomickým měřítkem. Měna, která je používána jako zúčtovací jednotka, je odvozena od ceny zlata.

¹⁴ PLCHOVÁ, Božena, Josef Abrahám, Mojmír Helísek. *Česká republika a EU*. 1. vyd. Praha: Agentura KRIGL, 2010. 206 s. ISBN 978-80-86912-39-4.

rozvinutých zemí vyhlásila řízený floating¹⁵. V témže roce došlo k uzavření tzv. Smithoniánské dohody o devalvaci amerického dolaru o 7,9 % (oficiální cena zlata se tím zvýšila na 38 USD za trojskou unci). Flukтуаční pásmo bylo rozšířeno z ± 1 % na $\pm 2,25$ % a byly ukončeny výše zmíněné floatingy. Počátkem roku 1973 došlo k druhé devalvaci dolaru o 10 % (42,22 USD za trojskou unci) a k uzavření devizových trhů. Po jejich otevření zavedly nejdůležitější měny floatingový režim vůči dolaru. Tím brettonwoodský systém definitivně zanikl.

Konvertibilita dolaru za zlato již nebyla udržitelná a zlatý dolarový standard byl nahrazen papírovým dolarovým standardem s rostoucím využíváním jiných měn. Zlato se po zrušení této směnitelnosti stalo obyčejným zbožím bez jakékoliv souvislosti k měnovým vztahům. Neudržitelná byla také všeobecná povinnost fixních kurzů.¹⁶

2.2.2 Evropský měnový systém

Počátky fungování Evropského měnového systému (EMS) se datují od 13. 3. 1979. Jeho jádrem byl tzv. mechanismus směnných kurzů (ERM), ve kterém si členské země stanovily centrální (střední) kurzy svých měn k nové evropské měně ECU.¹⁷ Od těchto bilaterálních centrálních kurzů byly přípustné odchylky ve výši maximálně $\pm 2,25$ %, pro některé země ± 6 %. Kurzová stabilita byla prosazována zejména s cílem vytvořit příznivé podmínky pro vzájemný obchod členských zemí Evropských společenství.¹⁸

EMS měl v roce založení 8 členů¹⁹, které udržovaly měny ve flukтуаčním pásmu $\pm 2,25$ % (výjimku získala Itálie vzhledem k vysoké inflaci, později tuto výjimku dostalo Španělsko, Velká Británie a Portugalsko). Počátkem 90. let 20. století došlo k nakupení ekonomických a politických problémů, které vyústily v krizi několika měn zapojených do ERM. Následkem této krize EMS bylo rozšíření flukтуаčního pásma na 15 % oběma

¹⁵ Měnový kurz se utváří na základě nabídky a poptávky po dané měně. Centrální banka jej intervencemi na devizových trzích udržuje v požadovaném pásmu.

¹⁶ DĚDEK, Oldřich. *Historie evropské měnové integrace: Od národních měn k euru*. Praha: C. H. Beck, 2008. 288 s. ISBN 978-80-7400-076-8.

¹⁷ ECU – European Currency Unit. Byla emitována Evropským fondem měnové spolupráce a používána ke kurzovým intervencím, ke stanovením centrálních kurzů a sloužila jako zúčtovací jednotka. Hodnota ECU byla určena košem měn členů EMS.

¹⁸ PLCHOVÁ, Božena, Josef Abrahám, Mojmir Helisek. *Česká republika a EU*. 1. Vyd. Praha: Agentura KRIGL, 2010. 206 s. ISBN 978-80-86912-39-4.

¹⁹ Itálie, Belgie, Dánsko, Německo, Francie, Irsko, Lucembursko a Nizozemí

směry. Cílem tohoto rozšíření bylo zvýšit riziko spekulativních obchodů a tím přispět k uklidnění kurzů.

V lednu 1999 byla ustanovena nová platební jednotka euro (nahradila jednotku ECU v poměru 1:1), a tím se ERM přeměnil na ERM II. V ERM II zůstalo zachováno standardní flukтуаční pásmo 15 % oběma směry s tím, že je možno si zvolit i pásmo užší, a to na základě žádosti přistupující země.

2.3 Teorie optimálních měnových oblastí

Konvergenční kritéria, kterým je věnována podkapitola (2.4.2), pojednávají o konvergenci nominální. Pozornost je primárně zaměřena na chování vybraných nominálních veličin: inflace, dlouhodobé úrokové sazby, měnový kurz, vládní a veřejný dluh měřený v běžných cenách.

Teorie optimálních měnových oblastí (Optimum currency areas, OCA) je typickým příkladem teorie, jejíž rozvoj má těsnou souvislost se záměry vytvoření vyšší formy integrace (širší spolupráce než na úrovni pásma volného obchodu nebo celní unie) mezi dvěma nebo více ekonomikami. Přibližně od druhé poloviny 19. století vznikaly první regionální měnové unie. OCA tedy formuluje podmínky, jejichž splnění umožňuje skupině dvou či více zemí vzdát se národních měn a ustavit měnovou unii.

Definicí měnové oblasti existuje celá řada a ne každý autor vidí pod pojmem měnová oblast či měnová unie totéž. Například Tavlas používá pojmy měnová unie a měnová oblast jako synonyma. Pod oběma pojmy vidí buď přijetí společné měny, nebo jde o oblast, jejíž členské země si zachovávají každá svoji vlastní měnu a jejichž měnové kurzy jsou vzájemně fixovány.²⁰ Optimální je pak taková měnová oblast, která dosahuje jak vnitřní (nízká inflace a nezaměstnanost), tak vnější (udržitelná platební bilance) rovnováhy.

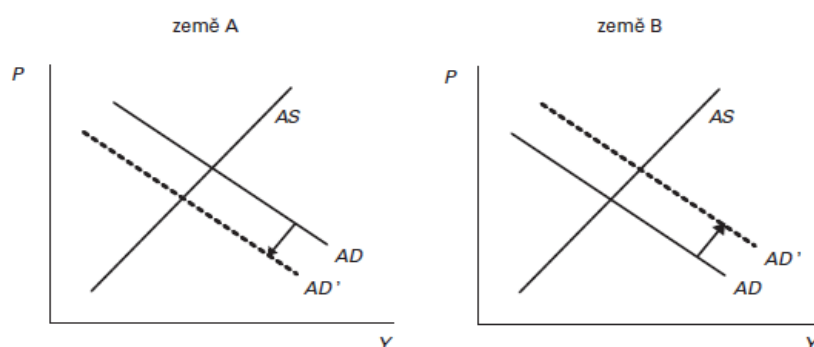
²⁰ KUČEROVÁ, Zuzana. *Teorie optimální měnové oblasti a možnosti její aplikace na země střední a východní Evropy*. Praha: Vydavatelství ČVUT, 2005, 141 s. ISBN 80-86729-18-4.

2.3.1 Robert A. Mundell

Teorie optimálních měnových oblastí se poprvé objevila v roce 1961, kdy byl zveřejněn článek Roberta Adama Mundella v *The American Economic Review*. Podle něj je teorie OCA vymezena vnitřní mobilitou (včetně meziregionální a meziodvětvové) a vnější imobilitou výrobních faktorů a mezi jejímiž členy je zaveden fixní měnový kurz. Podle Mundella je nedílnou součástí měnové oblasti především vysoký stupeň mobility pracovní síly. Dále obohatil teorii OCA ještě jedním důležitým postřehem, který zdůrazňuje význam mobility dalšího výrobního faktoru, a to kapitálu.

Mundell říká, že „k měnovým krizím bude docházet neustále z důvodu nerovnovážné platební bilance, a to tak dlouho, dokud budou fixní měnové kurzy a nepružné ceny a mzdy bránit mezinárodnímu cenovému systému v procesu nastolování rovnováhy.“²¹

Graf č. 2. 1 Asymetrický poptávkový šok v modelu AS - AD

HORVÁTH, Roman, Luboš Komárek: *Teorie optimálních měnových zón: rámec k diskusím o monetární integraci*. [online]. [5. 2. 2012]. Dostupné z WWW: <http://journal.fsv.cuni.cz/storage/502_630_631.pdf>.

Výchozí situace v tomto modelu je, že dvě země mají každá svou měnu navzájem zafixovanou, a u nichž existuje plná zaměstnanost a rovnovážná platební bilance. Předpokládejme, že v těchto zemích dojde k asymetrickému šoku, konkrétně k přesunu poptávky od zboží země B směrem ke zboží země A. Vzniklá situace způsobí deficit na

²¹ MUNDELL, Robert. *A Theory of Optimum Currency Areas*. *The American Economic Review*, 1961, vol. 51, no. 4, p. 657-665.

účtu platební bilance a nezaměstnanost v zemi B a současně přebytek na účtu platební bilance a inflační tlaky v zemi A. Pokud by země A dovolila určité zvýšení cen, vedlo by to při fixním nominálním kurzu ke zhodnocení reálného kurzu. Změna ve směnných poměrech by rozložila břemeno přizpůsobení na obě země. Pokud by nositelé měnové politiky země A uplatnili proti nárůstu inflace měnovou restrikcí, nedojde k reálnému zhodnocení měny země A a celé břemeno přizpůsobení by padlo na zemi B, což v této zemi povede k poklesu výstupu a nárůstu nezaměstnanosti.

Jestliže by A a B představovaly regiony jedné země s jednotnou měnou a vláda prosazující politiku plné zaměstnanosti, asymetrický šok v podobě přesunu poptávky od regionu B směrem k regionu A by měl opět za následek vnější deficit a nezaměstnanost v regionu B a vnější přebytek a inflaci v regionu A. Ve snaze odvrátit nebo alespoň snížit nárůst nezaměstnanosti v regionu B tentokrát monetární autorita uplatní měnovou expanzi (zvýší nabídku peněz) a tím zvýší inflační tlaky v regionu A. Směnné poměry se tak změní ve prospěch regionu B a nedojde k výraznému nárůstu nezaměstnanosti.

2.3.2 Peter Kenen

Další ekonom zabývající se teorií optimálních měnových oblastí je Peter Kenen. Navázal na Mundellovu teorii, kterou obohatil tímto kritériem; pokud má být měnová oblast optimální musí ji tvořit země, jejichž výroba a vývozy jsou široce diverzifikovány a jsou obdobné struktury.

Kenenovo kritérium odpovídá na otázku, jaké zdroje nejpravděpodobněji vedou k hospodářským šokům. Většina pravděpodobných hospodářských šoků spojována se změnou struktury výdajů mohou být důsledkem změny preferencí spotřebitelů nebo zavedení nových technologií přinášející nové produkty. S takovými to hospodářskými šoky se ekonomika běžně setkává a většinu z nich je těžké zaregistrována mimo postižené odvětví. Pouze velký a asymetrický hospodářský šok způsobuje v měnové unii problémy. Země, které budou s největší pravděpodobností zasaženy vážnými hospodářskými šoky, jsou ty, které se specializují v úzkém sortimentu zboží (např. africké země vyvážející jediný zemědělský produkt jako kávu a kakao). Výsledkem Kenenova kritéria je, že ekonomiky členských zemí měnové oblasti by měly být značně diverzifikovány a produkovat podobné druhy zboží. V takovém případě je

pravděpodobné, že zbožové specifické hospodářské šoky budou buď symetrické, nebo budou mít menší celkové následky, a tím se sníží potřeba častého přizpůsobování měnového kurzu.²²

2.3.3 Ronald McKinnon

Optimální měnovou oblastí podle McKinnona jsou členové měnové unie, kteří mají vysokou míru obchodní otevřenosti a zároveň mezi sebou úzce obchodují. Pokládal si otázky, zda je měnový kurz prospěšným nástrojem při řešení asymetrických hospodářských šoků či nikoliv. Ve své teorii vychází z konceptu, kde je zboží vyrobeno, tedy z rozdílu mezi domácím a zahraničním zbožím. Podle něj je mnoho běžného zboží vyrobeno v různých zemích fakticky totožné. V tomto případě konkurence v rámci odvětví zaručí, že ceny tohoto zboží jsou doma i v zahraničí stejné, či téměř stejné a tudíž do značné míry nezávislé na měnovém kurzu. Následkem toho změna měnového kurzu neovlivňuje konkurenceschopnost či ceny, které již nejsou nepružné, pokud jsou vyjádřeny v domácí měně, a změna měnového kurzu již není důležitým vyrovnávacím nástrojem.²³

2.4 Vznik měnové unie

Po několika vývojových etapách, kterými Evropské společenství prošlo, se dostalo již do konečného stádia. Mluvíme o konci 80. let 20. století, kdy se věci daly organizačně rychle do pohybu. V červnu 1988 zasedala Evropská rada v Hannoveru, která se dohodla na ustanovení pracovní skupiny a pověřila ji mandátem k vytvoření Evropské měnové unie. Do čela výboru byl jmenován Jacques Delors, tehdejší prezident Evropské komise, spolu s dvanácti guvernéry členských centrálních bank a čtyř dalších expertů.²⁴ Výstupem jednání se stala Zpráva o hospodářské a měnové unii v Evropském společenství, též označována jako Delorova zpráva. Představovala již druhý pokus

²² KENEN, P. B.: The Theory of Optimum Currency Areas: An Eclectic View, In: *Mundel, R., Swoboda, A. (eds.): Monetary Problems in the International Economy*, University of Chicago Press, 1969.

²³ BALDWIN, Richard, Charles WYPLOSZ. *Ekonomie evropské integrace*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008. 480 s. ISBN 978-80-2247-1807-1.

²⁴ DĚDEK, Oldřich. *Historie evropské měnové integrace: Od národních měn k euru*. Praha: C. H. Beck, 2008. 288 s. ISBN 978-80-7400-076-8.

Společenství o přechodu k měnové unii, tím prvním byla tzv. Wernerova zpráva. Obě tyto zprávy upravovaly principy a institucionální záměry k přechodu k hospodářské a měnové unii, ale odlišným způsobem.

2.4.1 Wernerova a Delorova zpráva

Wernerova zpráva (1970) se zasazovala o výraznou centralizaci fiskálních pravomocí, požadovala zvětšení společného rozpočtu a zvýšenou kontrolu nad národními rozpočtovými výdaji i daňovými příjmy, to vše z důvodu, aby z úrovně Společenství byla prováděna účinná stabilizační politika. Naopak Delorova zpráva (1989) chápala hospodářskou a měnovou unii podstatně odlišným způsobem. Nestavěla tezi, že centralizovaná monetární politika vyžaduje centralizaci fiskálních kompetencí. Neobjevil se ani námět na vznik centra pro hospodářskou politiku, hospodářské záležitosti měly být ponechány v režimu koordinace.²⁵

Stejně jako Wernerova zpráva věnovala též Delorova zpráva nemalou pozornost otázce rozfázování přechodu k EMU do tří etap, nikoliv už jejich délky ukotvení pevnějšími termíny. Bylo pouze doporučeno zahájit první etapu nejpozději začátkem července 1990. Etapa byla pojata jako období přípravných úkonů, realizovatelných v prostředí existujícího smluvního rámce Společenství. Hlavním záměrem bylo dobudování vnitřního trhu Společenství, který měl být dokončen koncem roku 1992. Přechod do druhé etapy byl podmíněn přijetím nezbytné legislativy, která měla být bez zbytečných prodlení připravována. Za jednu z priorit bylo prohlášeno ustanovení Evropského systému centrálních bank, jenž by byl tvořen národními centrálními bankami a jednou zastřešující Evropskou centrální bankou. Na novou strukturu ESCB měly být převedeny stávající společné monetární aktivity (např. funkce Evropského fondu pro měnovou spolupráci a Výboru guvernérů CB) a angažovat se měla při koordinaci národních měnových politik. Svěřeny jí měly být i některé pravomoci při výkonu měnové politiky. Třetí etapa se již měla časově shodovat s obdobím měnové unie. Započala by neodvolatelným zafixováním kurzů členských měn a plnou kontrolu nad monetární politikou Společenství by převzal ESCB. Delorova zpráva připustila, že měnová unie může fungovat i bez společné měny, jejíž funkci by nadále plnily národní

²⁵ LACINA, Lubor a kol. *Měnová integrace: Náklady a přínosy členství v měnové unii*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007. 538 s. ISBN 978-80-77179-560-5.

měny, spoutané pevným přepočítacími koeficienty a plně vzájemné směnitelné. Byl však přesvědčen, že společná měna by přinesla výrazné snížení transakčních nákladů a vytvořila by psychologický i politický žádoucí doplněk měnové unie. Pokud by se hodnotila úspěšnost Delorovy zprávy, zasloužila by si vysokého ocenění, neboť většina navržených doporučení se dostala do Maastrichtské smlouvy.²⁶

2.4.2 Přijetí Maastrichtské smlouvy

Před oficiálním summitem Evropské rady v prosinci 1991 konaným v Maastrichtu, proběhla řada dílčích zasedání k vytvoření konečné podoby smlouvy o přechodu k hospodářské a měnové unii. Na prvním zasedání Evropské rady v Madridu konané v červnu 1989 byl potvrzen zájem Společenství o prohlubování měnové integrace a bylo ujednáno, že první etapa začne 1. června 1990 (jak navrhovala Delorova zpráva). Agendou EMU se zabývaly i další summity Evropské rady. Dublinská rada z června 1990 upřesnila, že výsledky mezivládní konference (dohodnuté v prosinci 1989) mají být ratifikovány do konce roku 1992, což by umožnilo odstartovat druhou etapu ve stejný okamžik, kdy by v platnost vstupoval Jednotný evropský akt. O konkrétním termínu přechodu do druhé etapy, se ale následně rozhořel spor, který byl uzavřen kompromisem na zasedání ER v Římě v říjnu 1990. Začátek etapy byl tedy posunut až na začátek roku 1994, s tím nesouhlasila Velká Británie, která si stanovisko nechala zaprotokolovat.

Velké Británii se nelíbila otázka centralizace měnové politiky a prosazovala vlastní koncepci budování EMU. Propagovala soutěž existujících národních měn plus jedné umělé měny ECU s představou, že společná měna by měla vzejít jako vítěz tohoto konkurenčního klání. Nevadil jí začátek první etapy, ale odmítala spojovat začátek druhé etapy se vznikem nové evropské instituce předurčené k provádění společné měnové politiky. Velká Británie od své koncepce později ustoupila a začala se soustřeďovat na vyjednávání smluvního rámce, který by ji umožňoval vyvázat se ze závazků vůči EMU. Tohoto cíle chtěla dosáhnout zakotvením obecného ustanovení, které by členské zemi umožňovala učinit definitivní rozhodnutí o účasti v měnové unii

²⁶ DĚDEK, Oldřich. *Historie evropské měnové integrace: Od národních měn k euru*. Praha: C. H. Beck, 2008. 288 s. ISBN 978-80-7400-076-8.

teprve poté, co by byla zahájena třetí etapa. To se však ostatním účastníkům nelíbilo a spor byl vyřešen až na závěrečném maastrichtském summitu, kde bylo s konečnou platností rozhodnuto, že členské země nebudou disponovat právem na neúčasti v měnové unii a že specifické zájmy VB budou ošetřeny v samostatném protokolu.

Smlouva o Evropské unii

Po složitých jednáních byla v únoru 1992 v Maastrichtu nejvyššími státníky, slavnostně podepsaná Smlouva o Evropské unii, známá pod neoficiálním názvem Maastrichtská smlouva. Po složitém ratifikačním procesu (Německo a Francie ji napadly u Ústavního soudu, Dánsko ji napoprvé odmítlo v referendu) byla ratifikovaná a nabyla účinnosti v listopadu 1993.

Smlouva o EU vymezila obrysy budování a fungování EMU, které se dají shrnout do následujících základních bodů:

- Proces utváření měnové unie byl rozvržen do tří stadií, která byla ukotvena pevnými daty a kterým byly přiřazeny jasné cíle a úkoly.
- Časový harmonogram stanovil 1. leden 1999 jako nejpozdější možný termín vzniku měnové unie.
- Zformulována byla konvergenční kritéria, jejichž splněním byla podmíněna účastí v měnové unii.
- Členům Společenství byla uložena povinnost usilovat o členství v měnové unii, pouze Dánsko a Velká Británie si z tohoto obecného závazku vyjednaly výjimku.
- Vyjasněna byla institucionální podoba budoucí měnové unie v čele s nezávislou Evropskou centrální bankou, pověřenou mandátem pečovat o cenovou stabilitu.²⁷

Maastrichtská kritéria

Členské země Společenství přijaly koncepci, na jejímž základě mohly měnovou unii vytvořit pouze ty země, jež se prokážou vysokým stupněm udržitelné konvergence a

²⁷ DĚDEK, Oldřich. *Historie evropské měnové integrace: Od národních měn k euru*. Praha: C. H. Beck, 2008. 288 s. ISBN 978-80-7400-076-8.

makroekonomické stability. K tomuto účelu byla stanovena vstupní kritéria, kterým uchazečská země buď vyhoví, a tím si otevře cestu ke společné měně, nebo jim nevyhoví.

Při vědomí, jak těžké je propojení teorie a praxe hospodářské politiky, která se obtížně překládá do řeči jednoduchých kvantitativních pravidel, se nelze divit, že maastrichtské požadavky byly od samého začátku kritizovány z nejrůznějších úhlů pohledu. Výhrady zaznívaly jak vůči přehnané rigiditě, která prý nepatřičně sešněrovala měření konvergenčního úsilí, tak i naopak vůči jejich nadměrné interpretační volnosti, jež prý vnášela subjektivismus do hodnotícího procesu. Vytýkány byly zbytečné duplicity v tom smyslu, že plnění jednoho kritéria s vysokou pravděpodobností zaručovalo plnění jiného kritéria. A v neposlední řadě kritizovány byly za opomíjení hledisek tzv. reálné konvergence, jimiž se systematicky zabývá teorie optimálních měnových oblastí.²⁸

Maastrichtská kritéria byla definována takto:

1. **Vysoký stupeň cenové stability.** Kritérium cenové stability bylo definováno: „cenový vývoj musí být udržitelný a průměrná míra inflace sledována za období jednoho roku před vstupem do HMU nesmí překročit o více než 1,5 procentního bodu inflaci dosaženou nejvýše ve třech členských zemích vykazující nejlepší výsledky z pohledu cenové stability.“ Inflace je měřena pomocí indexu spotřebitelských cen na srovnatelné bázi, který bere v úvahu rozdíly v národních definicích.
2. **Udržitelnost veřejných financí a veřejného dluhu.** Kritérium veřejných financí je definováno tak, že schodek veřejných financí nesmí překročit 3 % HDP a veřejný dluh nesmí překročit hranici 60 % HDP.
3. **Konvergence úrokových sazeb.** Kritérium stanovuje, že dlouhodobé úrokové sazby nesmí překročit o více než 2 procentní body průměrné sazby tří zemí s nejnižší mírou inflace.
4. **Zapojení do kurzového mechanismu.** Zájemce o členství v měnové unii musel být zapojený do společného kurzového mechanismu, a to nejméně po dobu 2 let před vstupem do měnové unie, a během této doby nesmělo dojít k jednostranné devalvaci měny. Flukтуаční pásmo bylo v rozmezí $\pm 15\%$ od centrální parity.

²⁸ LACINA, Lubor a kol. *Měnová integrace: Náklady a přínosy členství v měnové unii*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007. 538 s. ISBN 978-80-77179-560-5.

Evropský měnový institut a Evropská centrální banka

V Delorově zprávě nebylo možné nalézt shodu ve vztahu k ESCB. Jedna skupina zemí si přála, aby nová monetární instituce vznikla již na začátku druhé etapy a postupně převzala některé měnové kompetence od národních CB, zatímco druhá skupina zemí trvala na ustanovení tohoto orgánu až těsně před začátkem třetí etapy a striktně odmítala jakékoliv předávání kompetencí na nadnárodní úrovni. Nalezený kompromis doporučil založit dvě instituce. Evropský měnový institut, který by se zasazoval o koordinaci národních měnových politik a zabýval by se technickými záležitostmi přechodu do třetího stádia. ESCB v čele s ECB by byl ustanoven teprve těsně před začátkem třetího stádia a po jeho zahájení by okamžitě převzal plnou odpovědnost za výkon měnové politiky.²⁹

2.4.3 Pakt stability a růstu

Na červnovém jednání Evropské rady v Amsterdamu roku 1997 byl přijat Pakt stability a růstu. Iniciativu vyvolalo především Německo ve druhé polovině 90. let, kdy začalo vyjadřovat obavy, zda stávající procedura nadměrného schodku je dostatečně způsobilá k tomu, aby vedla vlády k obezřetnému rozpočtovému hospodaření nejen v období příprav na měnovou unii, ale i trvale poté, co měnová unie bude existovat.

Takzvaná procedura nadměrného schodku byla zavedena proti nezodpovědným fiskálním politikám členů měnové unie, neboť Maastrichtská smlouva ukládala povinnost vyvarovat se nadměrným schodkům. Jinými slovy, vykazovat nadměrný schodek znamenalo porušovat smluvní závazky, což následně opravňovalo orgány Společenství domáhat se u provinilého člena efektivní nápravy. Za nadměrný schodek lze označovat takovou výši rozpočtového deficitu, který je projevem hrubých chyb hospodářské politiky, a proto představuje hrozbu ostatním členům měnové unie.

S přijetím Paktu stability a růstu vznikla řada nových povinností. Za politickou výzvu může být považováno, aby členské země ve střednědobém horizontu usilovaly o dosažení téměř vyrovnaného či přebytkového rozpočtu. Nově byla uložena budoucím členům měnové unie povinnost zpracovat a předkládat každým rokem tzv. stabilizační

²⁹ BALDWIN, Richard, Charles WYPLOSZ. *Ekonomie evropské integrace*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008. 480 s. ISBN 978-80-2247-1807-1.

program, který by obsahoval střednědobý cíl vládní fiskální pozice konzistentní s cílem vyrovnaného či přebytkového rozpočtu a také kroky vedoucí k tomuto cíli společně se souvisejícími makroekonomickými předpoklady. Členské státy naopak přijaly závazek co nejrychlejší korekce nadměrných deficitů. Konkretizován byl jako záměr odstranit nadměrný deficit nejpozději do jednoho roku poté, co byl identifikován. Vymezena byla též minimální rychlost korekce, demonstrována zlepšováním cyklicky očištěného deficitu alespoň o 0,5 % ročně. Komise se také připojila a deklarovala, že bude vypracována zpráva, která jako jediná dovolovala proceduru formálně zahájit, bude vypracována pokaždé, kdykoliv skutečný či plánovaný deficit překročí referenční hodnotu 3 %. Pakt stability a růstu umožňoval výjimečně a dočasně překročit tento limit a to ve dvou případech:

1. překročení referenční hodnoty bylo způsobeno mimořádnou událostí, kterou členská země nemohla ovlivnit (např. přírodní katastrofa),
2. překročení referenční hodnoty bylo způsobeno důsledkem výrazného hospodářského poklesu.³⁰

Pojem výrazný hospodářský pokles byl konkretizován jako roční propad reálného HDP alespoň o 2 %. Později tato hranice byla posunuta na hodnotu 0,75 %. Dohodnuto bylo i to jak bude pokutován nadměrný schodek. Částka neúročeného vkladu, která musela být složena na účtech Společenství, se skládala z fixní a variabilní složky. Fixní složka činila 0,2 % HDP a variabilní složka 10 % z rozdílu, o který skutečný deficit překračoval limit 3 %, nejvýše však 0,3 % HDP. Finanční částka neúročeného vkladu tak byla limitována stropem 0,5 % HDP v průběhu jednoho roku. Po ukončení procedury nadměrného schodku by zadržená částka byla vrácena. Pokud by však nadměrný deficit přetrvával déle než 2 roky, zadržená částka by se přeměnila na pokutu a stala by se mimořádným příjmem Společenství. Paktem stability a růstu byly taktéž stanoveny pevné časové lhůty k procedurálním krokům nadměrného schodku.³¹

³⁰ DĚDEK, Oldřich. *Historie evropské měnové integrace: Od národních měn k euru*. Praha: C. H. Beck, 2008. 288 s. ISBN 978-80-7400-076-8.

³¹ LACINA, Lubor. *Učebnice evropské integrace*. 3. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2011. 468 s. ISBN 978-80-87474-31-0.

2.5 Shrnutí

První integrační myšlenky se objevují po 2. světové válce, kdy Evropa byla zničená válkou a její ekonomická situace byla velmi špatná. Winston Churchill byl prvním, kdo přišel s myšlenkou poválečného uspořádání a navrhoval vytvoření Společných evropských států. Až v 50. letech na základě Schumanova plánu bylo vytvořeno první nadnárodní uskupení pod názvem Evropské společenství uhlí a oceli. Nejvýznamnější integrační milník pro evropské země nastává po podpisu Římských smluv v roce 1958. Jsou ustanoveny nadnárodní orgány a vytyčeny hlavní integrační cíle, především liberalizace obchodu. V roce 1992 je dokončena realizace jednotného vnitřního trhu s volným pohybem zboží, služeb, kapitálu, osob a přijata Smlouva o EU, která stanovovala právní rámec přechodu k hospodářské a měnové unii.

V roce 1988 na zasedání Evropské rady bylo rozhodnuto o vytvoření hospodářské a měnové unie. Předseda Evropské komise Jacques Delors byl pověřen vypracováním návrhu konkrétních etap k přechodu k této unii. Delors ve své zprávě navrhl přechod k HMU rozvržený do tří na sebe navazujících etap, přičemž první etapa byla zahájena 1. července 1990. Zahájení druhé etapy bylo započato k 1. lednu 1994 vytvořením Evropského měnového institutu, jehož úkolem byla posílená spolupráce mezi centrálními bankami a koordinace měnových politik. Třetí etapa byla zahájena, tak jak stanovovala Maastrichtská smlouva tedy k 1. lednu 1999, neodvolatelným stanovením směných kurzů a vytvořením Evropské centrální banky. Přechod k HMU určovaly nejenom časové termíny, ale také podmínky, které musely státy usilující o přijetí jednotné měny euro splňovat. Jednalo se o tzv. konvergenční kritéria. K plnění dvou z pěti kritérií byl přijat právní dokument Pakt stability a růstu, který měl zajistit, aby státy tyto podmínky plnily nejenom před vstupem do měnové unie, ale i po vstupu.

3 Ekonomická situace členských zemí Evropské unie

Evropská unie je největším integračním uskupením na světě, jak do hloubky integračního procesu, tak i z hlediska počtu členů. Jedná se o velmi specifický integrační celek zahrnující 27 členských zemí s bezmála půl miliardou obyvatel a tvoří tak velmi rozsáhlý spotřebitelský trh liberalizovaný v oblasti zboží, služeb, kapitálu a pracovní síly. Dalším významným specifikem je její demografická struktura a především nepříznivá věková skladba obyvatelstva, která vytváří tlaky na fiskální rozpočtovou politiku jednotlivých ekonomik.

Následující kapitola se zabývá ekonomickou situací Evropské unie podle vybraných ukazatelů od roku 2003 v porovnání s ostatními ekonomikami světa. Dále je v kapitole popsán vznik hospodářské krize, která vypukla v roce 2007 v USA a EU zasáhla v roce 2008 a jejím reálným dopadem na evropské země.

3.1 Charakteristika ekonomiky EU

Jednotlivé ekonomiky členských zemí vykazují vysoký stupeň vzájemné integrace, přičemž míra a hloubka této provázanosti vyplývá z jejich původní otevřenosti. Přesto je pro evropské země po mnoha desetiletích typická jejich heterogennost v celé řadě aspektů. Jedná se především o ekonomickou výkonnost, makroekonomickou stabilitu, sociální politiku či ochranu životního prostředí. Vedle hospodářských rozdílů jsou patrné také rozdíly politické, strategické a bezpečnostní.

Z hlediska srovnání EU s ostatními regiony světové ekonomiky kladou evropské země důraz na institucionální ochranu pracovní síly, což ale vede k nárůstu její ceny a konkurenceschopnosti. Důsledkem je pak vysoká míra nezaměstnanosti, jejíž průměr se v 90. letech dlouhodobě pohyboval kolem 10 %. Následovalo období snižování nezaměstnanosti na úroveň 7 – 8 %, dnes kdy se Evropská unie potýká s hospodářským útlumem, se míra nezaměstnanosti pohybuje opět kolem 10 %. Příčiny vysoké míry dlouhodobé nezaměstnanosti v EU jsou vázány na rigiditu trhu práce v souvislosti s institucionálními bariérami, ale také na neadekvátní systém sociálního zabezpečení a snadný přístup k poměrně štědrým sociálním dávkám. V Evropě se tak stává tradicí nárok na vysokou podporu v nezaměstnanosti a jiné sociální garance, i když jsou mezi

členskými zeměmi patrné rozdíly. Tato situace sebou přináší přenesení zodpovědnosti na stát a tlak na distribuci peněžních prostředků ze státního rozpočtu. Ekonomická prosperita posledních desetiletí se promítla také do vysoké životní úrovně obyvatelstva, která je ve své přístupnosti všem sociálním vrstvám ve světě ojedinělá. S tím souvisí celkově vysoká úroveň veřejné spotřeby, což znamená více či méně srovnatelný přístup pro všechny občany ke vzdělání, kultuře, zdravotní péči apod.³²

Charakteristické pro strukturu ekonomiky EU je také různá vybavenost přírodními zdroji a z toho plynoucí závislost na dovozu surovin jednotlivých členských zemí. Evropská unie je téměř z 25 % závislá na dovozu plynu z Ruska. Jednotlivé státy EU pak dovážejí přes 54 % své spotřeby zemního plynu a více než 80 % spotřeby ropy, což v kombinaci s menším dovozem uhlí dává celkovou závislost málo přes polovinu spotřeby energetických surovin. Evropská komise předpokládá vzestup evropské závislosti na dovozech do roku 2030 na 65 % (u plynu na 84 % a u ropy na 93 %). Ekonomická vyspělost zemí či integračních uskupení je také měřitelná podle investic do vědy a výzkumu. EU oproti jiným zemím OECD (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj) dává méně investic do vědy a výzkumu, což se negativně projevuje na technologickém zaostávání Evropy za USA a Japonskem. Příčin je několik, hlavní problém je spatřován v daňovém systému, který nedostatečně stimuluje výzkumnou činnost. Dalším důvodem je silný podíl státu v přímé ekonomické činnosti. Stát totiž nebývá hnací silou technologického pokroku, ale jeho úloha spočívá ve stabilizaci firemní pozice na trhu a v udržení zaměstnanosti. Dynamika růstu a makroekonomických indikátorů je v zemích odlišná, což je důsledkem diferencí ve výkonnosti ekonomik, hospodářské politice a také v hierarchii strategických cílů jednotlivých členských zemí.

V tabulce č. 3. 1 je zachycen podíl výdajů na vědu a výzkum k HDP EU-27, USA a Japonska. Rozdíl vynaložených finančních prostředků do této oblasti je poměrně značný. EU investuje do vědy a výzkumu necelá 2 % HDP a zaostává za vyspělými ekonomikami světa. Tento negativní trend má změnit nová strategie Evropa 2020,³³ která si kladla mimo jiné za cíl zvýšit výdaje v této oblasti na úroveň 3 % HDP. Evropská unie si uvědomuje rostoucí trend nových technologií, do kterých je nutno

³² KUČEROVÁ, I. *Hospodářské politiky v kontextu vývoje Evropské unie*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2010. 367 s. ISBN 978-80-246-1628-5.

³³ Dokument navržený Evropskou komisí a přijatý jako reakce na hospodářskou krizi, který by měl EU pomoci s ekonomickým oživením a dosáhnout stanovených cílů.

investovat značné finanční prostředky, neboť vývoj a výzkum vede ke zvyšování konkurenceschopnosti. Řízení vědy a výzkumu má na nadnárodní úrovni v kompetenci Evropská komise (Generální ředitelství pro Vědu a výzkum), která předkládá Rámcové programy pro vědu a výzkum, jejímž cílem je právě podpora evropského výzkumu s cílem posílit konkurenceschopnost Evropy. Rámcové programy jsou hlavním nástrojem na financování výzkumu a na období 2007 – 2013 byl schválen již 7. Rámcový program s celkovou alokací 50,2 mld. eur.

Tabulka č. 3. 1 Výdaje na vědu a výzkum (v % k HDP)

	2005	2006	2007	2008
EU-27	1,8	1,8	1,8	1,7
USA	2,6	2,6	2,7	2,8
Japonsko	3,3	3,4	3,4	3,4

Zdroj: EUROSTAT. *Výdaje na vědu a výzkum v procentech k HDP* [online]. [15. 2. 2012]. Dostupné z WWW: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=t2020_20>.

V průběhu sledovaného období vynakládala EU-27 mnohem méně finančních prostředků ve srovnání se Spojenými státy americkými a Japonskem. Výdaje USA byly v roce 2005 na úrovni 2,6 % HDP, které se nadále zvyšovaly a v roce 2008 dosáhly 2,8 % HDP. Nejvíce do oblasti vědy a výzkumu vynakládalo Japonsko, finanční prostředky přesahovaly 3 % HDP. V roce 2005 byly výdaje na úrovni 3,3 % a v dalších letech byly investované finanční prostředky do oblasti vědy a výzkumu konstantní ve výši 3,4 %.

3.2 Vznik krize ve světové ekonomice

V době kdy v čele americké centrální banky³⁴ stál Alan Greenspan, vznikly na americkém trhu dvě obrovské bubliny – jedna na akciovém trhu a druhá na trhu realitním. Bublina na akciovém trhu na, která vyvrcholila na přelomu tisíciletí, měla pravděpodobně dvě hlavní příčiny. První byl extrémní optimismu ohledně ziskového potenciálu informačních technologií a druhou příčinou, které věnovala pozornost spíše

³⁴ FED – Federal Reserve System. Byl založen v roce 1913 podepsáním Zákona o federálních rezervách prezidentem Woodrowem Wilsonem.

média, byla v sílící jistotě a důvěře ekonomiky. Kombinace těchto příčin vyháněla ceny akcií velmi vysoko. Lidé na konci 90. let bezhlavě nakupovali akcie s vidinou velkých zisků, neboť do této doby akcie přinášely obrovské výnosy. Na akciový trh tak vstupovaly další a další fondy, ceny akcií rostly a bublina se nafukovala, zdánlivě do nekonečna. Krátce na to se začala na realitním trhu tvořit další zmíněná bublina, kterou odstartovala Americká centrální banka, když v roce 2001 snížila základní úrokové sazby z 6,5 % na 1,75 %. Tyto dvě bubliny měly později za následek vznik hypoteční krize, která se přelila do zbytku světa a přeměnila se na krizi finanční.

Prvotním cílem snížení úrokových sazeb centrální bankou bylo zabránit americké ekonomice pád do recese a povzbudit její ekonomický růstu. Opatření mělo mít pouze krátkodobý charakter, který však trval dlouhé čtyři roky. Americké podniky si půjčovaly na své investice za levné peníze, nepropouštěly zaměstnance. Naopak spotřebitelé neomezili své výdaje, ale negativním dopadem se stala spotřeba na dluh. Domácnosti utráceli na dluh nejenom na spotřební zboží (automobily, elektroniku, nábytek, atd.), ale také za bydlení. Banky půjčovaly všem bez zjištění bonity klienta, i když musely vědět, že někteří klienti nebudou mít v dalších letech dostatek finančních prostředků na splacení hypotéky. Realitní bublina se tak rok od roku nafukovala, až na podzim roku 2005 začala pomalu splaskat. Koncem jara 2006 byl trh natolik přesycený, až se situace s realitami stala neudržitelnou. Ceny domů začaly prudce klesat a v průběhu následujícího roku se propadly o víc než 15 % (Paul Krugman uvádí, že ceny nemovitostí byly nadhodnoceny o víc než 50 %).³⁵ V roce 2006, kdy se stal guvernérem americké centrální banky Ben Bernanke, byly ještě úrokové sazby na historickém maximu 5,25 % (v roce 2004 byly na úrovni 2,25 %). Tento nárůst vedl k dramatickému zdražení hypotečních úvěrů, řada lidí se ocitla v situaci, kdy nemohla splácet své závazky a tím došlo ke splasknutí zmíněné realitní bubliny.

Bankovní domy se pod váhou klientů, kteří nebyli schopni splácet hypoteční úvěry, dostaly do finančních problémů, kdy řada z nich zkrachovala (např. Merrill Lynch, Fannie Mae, či Freddie Mac). Hypoteční krize se záhy přeměnila na krizi finanční, která se velmi rychle přelila do celého světa, akcie na burzách se začaly propadat a výkonnost ekonomik prudce klesala.

³⁵ KRUGMAN, Paul. Návrat ekonomické krize. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2009. 168 s. ISBN 978-80-7021-984-3.

3.2.1 Ekonomická krize

Finanční krize, která se velmi rychle dotkla všech světových ekonomik, zapříčinila jejich prudký hospodářský pokles. Začalo se tak mluvit o krizi hospodářské. Jednalo se však o skutečnou hospodářskou krizi ve srovnání s jinými? K poslední opravdové krizi došlo začátkem třicátých let. Americká ekonomika ztratila během let 1929 – 1933 celkem 26,5 % výkonnosti, nezaměstnanost vzrostla do dvojciferných čísel a ještě v roce 1939 dosahovala 17,2 %. Dne 24. října 1929, který je označován jako „Černý pátek“, tak došlo k dramatickému propadu americké burzy. Počátkem září dosahoval index akciových kurzů Dow Jones svého maxima a pak začal prudce padat. Jestliže na začátku září 1929 byla tržní hodnota akcií obchodovaná na newyorské burze 89,7 miliard dolarů, tak v listopadu to bylo už jen 71,8 miliard a do roku 1932 spadla až na 15,6 miliard. Došlo tak k dramatickému snížení cen akcií až o 70%. Dalším problémem, následujícím po propadu akciových kurzů, je krize bankovní. Když začaly runy na banky, jednotlivé bankovní instituce nepřijaly dostatečné opatření na vydávání vkladů a doufaly, že jim půjčky poskytne FED jako věřitel poslední instance, což se však nestalo. Během této bankovní krize z původního počtu 24 000 bank zkrachovalo 9 000 bankovních ústavů, což mělo neblahé důsledky na délku a hloubku této krize.³⁶

Samotná krize měla mnoho příčin, mezi které můžeme zařadit propad mezinárodního obchodu, úvěrovou expanzi a pokles celkové spotřeby. Nadměrná spekulace na burze a její následný krach tak byl spíše psychologickým efektem, který oddálil investování podnikatelů a současně spotřebu obyvatelstva. Na přelivu této recese do dlouhodobé deprese se, mimo bankovního kolapsu a nárůstu cen komodit, především podepsala špatná politika FEDu, kdy na počátku krize (mezi lety 1929 až 1933) omezila peněžní zásobu, což vyústilo v pokles produkce a nárůst nezaměstnanosti. V roce 1931 se tak USA potýkaly s 10% deflací, navíc FED v roce 1931 ještě navýšil úrokové sazby ve snaze udržet zlatý standard. Následně došlo k přesunu hospodářské krize do zbytku světa a USA tak nedokázaly sehrát roli supervelmoci, kdy prohloubení krize pomohlo zvýšení ochranářství a omezení vývozu kapitálu.³⁷ Podobnost současné finanční krize s velkou depresí lze spatřovat ve volnější monetární politice umožňující úvěrovou expanzi spojenou s nafouknutím spekulativní bubliny a pomíjení s ní souvisejících rizik.

³⁶ ŽÍDEK, Libor. Dějiny světového hospodářství. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. 391 stran. s. 67. ISBN 978-80-7380-035-2.

³⁷ ŽÍDEK, Libor. Dějiny světového hospodářství. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. 391 stran. s. 67. ISBN 978-80-7380-035-2.

Za další zde hrají dominantní roli USA, kde velká finanční krize vznikla a odkud se šířila do ostatních zemí. Také výkonnost evropských ekonomik začala klesat, německá ekonomika poklesla v roce 1929 o 22,6 % a francouzská o 18,1 %. Je tedy patrné, že novodobá finanční krize nemá takto fatální dopad na výkonnost ekonomik a zaměstnanost.³⁸

3.2.2 Rozvinuté země ve stínu ekonomické krize

Vypuknutí ekonomické a finanční krize v roce 2007 ve Spojených státech, která se následně stala krizí globální, byla po USA nejvíce zasažena Evropa. Vznik globální krize pro tyto dva globální hráče, kteří byli lídry ve světové ekonomice v oblasti politické, ekonomické a bezpečnostní, znamenala přesunutí těžiště světových záležitostí do východní a jižní Asie. Bylo tomu především z důvodu, že Čína a další „asijské tygři“³⁹ byli ekonomickou krizí zasaženi mnohem méně, bez větších problémů zvládali její dopady a naopak se stali na rozdíl od USA a Evropy zdrojem dalšího globálního a ekonomického růstu.⁴⁰

Silné ekonomické uskupení čtyř zemí, označované zkratkou BRIC,⁴¹ se po rozšíření globální krize stalo silným hráčem na světových trzích, které svou ekonomickou a lidskou silou ohrožuje západní mocnosti (především USA a Evropu). Uvedené země nemají na první pohled mnoho společného. Liší se historií, náboženstvím, strukturou trhu, v případě Brazílie i polohou. BRIC navíc není ani žádnou jednotící organizací. Pro Čínu a Indii je typické, že je hospodářská krize příliš nezasáhla. Navzdory světovému propadu vykazují tyto státy nadprůměrný růst a šokují optimistickými prognózami. Hrubý domácí produkt Indie v roce 2010 vzrostlo o 8,9 % a čínský HDP o 11,9 %. Podle odborníků obě země v budoucnu zamíchají s pořadím nejsilnějších ekonomik světa. Očekává se, že Čína předběhne Spojené státy a stane se hospodářskou velmocí.

³⁸ KOHOUT, Pavel. Finance po krizi: důsledky hospodářské recese a co bude dál. 2. vyd. Praha: Grada, 2010. 266 s. ISBN 978 -80-247-3583-2.

³⁹ Státy jihovýchodní Asie, které zaznamenaly v poměrně krátké době rychlý a strmý růst ekonomických ukazatelů. Ten je větší než u jiných vyspělých států světa.

⁴⁰ BALABÁN Miloš, Jakub Kašík, Libor Stejskal, Antonín Rašek. *Tři scénáře o budoucnosti světa, EU a ČR* [online]. [11. 3. 2012]. Dostupné z WWW: <http://www.population-protection.eu/attachments/037_vol2n2_balaban_kasik_stejskal_rasek.pdf>.

⁴¹ BRIC – Brazílie, Rusko, Indie a Čína. Uskupení s velkou ekonomickou, populační a bezpečnostní silou, které bude hrát důležitou roli ve světové ekonomice v dalších letech. K uskupení se 18. 2. 2011 připojila Jižní Afrika a označení pro tyto ekonomiky se přeměnilo na BRICS.

Indie by měla jít ve stopách Číny, ovšem pomaleji. V Rusku a Brazílii je vývoj trochu jiný. Ekonomický růst obou zemí do značné míry souvisí s vývojem cen surovin. Brazílie vyváží železnou rudu, ocel nebo ropu, Rusko je závislé na exportu ropy a zemního plynu. V první řadě vyváží do Evropy, v posledních letech se ale zaměřuje také na východní trhy. Brazílské hospodářství podporuje především rychle rostoucí domácí poptávka a relativně stabilní ekonomika. Problémem se mohou stát sociální rozdíly.⁴² Předpověď pro tyto země je velmi slibná, podle odhadů by v roce 2030 měly být mezi 10-ti nejsilnějšími ekonomikami světa. Již dnes tyto země tvoří kolem 30 % územní plochy všech zemí a žije v nich 42,2 % obyvatel planety.

3.3 Ekonomický vývoj EU ve srovnání s vybranými ekonomikami světa

Následující kapitola se věnuje ekonomické výkonnosti Evropské unie měřena makroekonomickými ukazateli (hrubým domácím produktem, mírou nezaměstnanosti a mírou inflace) v porovnání s ekonomikami USA, Japonska, Brazílie, Ruska, Indie a Číny.

3.3.1 Hrubý domácí produkt

Vývoj HDP v zemích Evropské unie byl od roku 2003 různý, obecně lze říct, že nečlenské země dosahovaly vyššího růstu svého domácího produktu než členské země EU. Důvod byl především v odstraňování bariér obchodu a usnadnění vstupu těmito zemím na evropský trh, protože se připravovaly na vstup do EU. Výkonnost evropské ekonomiky jako celku se po několika letech slibného růstu (kolem 3 %) začala mírně propadat a v roce 2003 byl růst HDP pouze 1,4 % oproti předchozímu roku. V roce 2004 dochází k mírnému oživení a evropská ekonomika se vrací k růstu 2,5 %. Oživení ekonomiky je patrné mezi rokem 2006 a 2007, kdy meziroční růst se zvyšuje na 3,3 % a 3,2 %. Ekonomický růst eurozóny byl v roce 2003 pouze 0,7 %, což je o polovinu méně než EU-27. V následujícím roce se eurozóně podařilo zvýšit růst a přiblížit se ostatním členům Evropské unie, její HDP vzrostlo o 2,2 %. Nicméně již v roce 2005 se růst

⁴² IDNES [online]. *BRIC – ekonomický motor planety* [11. 3. 2012]. Dostupné z WWW: <[//atanova-zasuvka.blog.cz/1101/bric-ekonomicky-motor-planety](http://atanova-zasuvka.blog.cz/1101/bric-ekonomicky-motor-planety)>.

zastavil na úrovni 1,3 %. Dalších dva roky byly ve znamení silného růstu, kdy ekonomika rostla o 3,3 % ročně a v roce 2007 o 3 %. Největší hospodářský růst zaznamenaly po vstupu do EU pobaltské země Litva, Lotyšsko a Estonsko, jejichž ekonomiky rostly nadprůměrným tempem oproti jiným zemím EU. Ekonomický růst pobaltských zemí se pohyboval kolem 8 % ročně. Největší hospodářský rozmach mělo Lotyšsko v letech 2005 a 2006, kdy meziroční růst HDP byl 10,1 % a 11,4 %. Naopak jižní státy Evropy se potýkaly s nejnižším růstem, který byl velmi slabý a pohyboval se kolem 2 %. Výjimkou byla řecká ekonomika, která v roce 2005 vzrostla o 5,5 % oproti předchozímu roku.

Tabulka č. 3. 2 Míra růstu reálného HDP v letech 2003 – 2010 (v %)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
EU-27	1,4	2,5	2	3,3	3,2	0,3	-4,1	2
Eurozóna	0,7	2,2	1,3	3,3	3	0,4	-4,3	1,9
USA	2,5	3,6	3,1	2,7	1,9	0	-3,5	3
Japonsko	1,4	2,7	1,9	2	2,4	-1,2	-6,3	4
Brazílie	1,1	5,7	3,2	4	6,1	5,2	-0,6	7,5
Rusko	7,3	7,2	6,4	8,2	8,5	5,2	-7,8	4
Indie	8,4	8,3	9,3	9,3	9,8	4,9	9,1	8,8
Čína	10	10,1	11,3	12,7	14,2	9,6	9,2	10,4

Zdroj: WORLD BANK. *Míra růstu HDP v letech 2003 - 2010* [online]. [11. 3. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?page=1>>.

Nízké hodnoty ekonomického růstu v letech 2003 – 2007 zaznamenaly USA a Japonsko. Spojené státy ve sledovaném období dosahovaly nejvyšší hodnoty růstu v roce 2004, kdy jejich ekonomika vzrostla o 3,6 % oproti předchozímu roku. V následujících letech dochází k postupnému utlumení růstu a ekonomika začíná zpomalovat, přičemž v roce 2009 byl její růst pouze 1,9 %. V následující tabulce č. 3. 2 je vedle výše popsaných zemí uvedeno také uskupení BRIC. Z těchto čtyř zemí byla hospodářsky nejsilnější Čína, která zaznamenávala velmi silný ekonomický růst oproti jiným zemím. Mezi léty 2003 – 2007 se hospodářský růst neustále zvyšoval, z 10 % v roce 2003 až na 14 % v roce 2007. Druhý největší růst měla Indie, které od roku 2003 míra hrubého domácího produktu neustále rostla. V roce 2003 ekonomika vzrostla o 8,4 %, v následujícím roce klesla o 0,1 % oproti předchozímu roku, v roce 2005 zaznamenala opět růst na úrovni 9 % a tento slibný růst si udržela až do roku 2007.

Ekonomický růst vykazovaný světovou ekonomikou v roce 2008 překazila finanční krize, která se z USA přesunula do celého světa. Již v roce 2008 zaznamenávají všechny státy citelné zpomalení. Nejhuře na tom bylo Japonsko, které se v tomto roce dostalo do recese a jeho HDP se propadlo o -1,2 %. Ekonomika Spojených států vykazovala nulový růst a hospodářský růst EU-27 poklesl o 2,9 % oproti předchozímu roku. Také výkonnost eurozóny se propadla, její růst byl jen 0,4 %. Pokud bychom se podívali na jednotlivé státy EU, pak v počátku světové krize mělo nejvyšší ekonomický růst Rumunsko (7,3 %), Bulharsko (6,2 %) a Polsko (5,1 %). Naopak byly země, které se již v roce 2008 dostaly do záporných hodnot ekonomického růstu, byly to Estonsko (-3,7 %), Lotyšsko (-3,3 %), Itálie (-1,2 %), VB (-1,1 %), Švédsko (-0,6 %), Dánsko (-0,8 %), Řecko (-0,2 %) a Francie (-0,1 %). Větší pozornost dopadu světové hospodářské krize na jednotlivé státy EU popsána ve 4. kapitola. Také země skupiny BRIC zasáhla hospodářská krize a výkonnost jejich ekonomik poklesla, nicméně stále dosahovaly nadprůměrných hodnot růstu HDP oproti jiným zemím. Výkonnost čínské ekonomiky se v roce 2008 propadla o 4,6 %, i přesto její tempo růstu patřilo mezi nejvyšší (9,6 % v meziročním srovnání). Nejmenší propad HDP ze zemí BRIC měla Brazílie, která si oproti roku pohoršila pouze o 0,9 %. Světová krize se naplno projevila v roce 2009, kdy se většina ekonomik světa dostala do recese. Z tabulky č. 3. 2 je patrné, že největší propad zaznamenalo Rusko (-7,8 %), následované Japonskem (-6,3 %), eurozónou (-4,3 %) a EU (-4,1 %). Země EU s vysokým hospodářským růstem v předchozích letech byly krizí postiženy nejvíce, jejich propad byl přes 15 %. Byly to právě pobaltské země, jejichž růst v minulých letech byl velmi silný a právě Estonsko, Lotyšsko a Litva zaznamenaly největší propad.

3.3.2 Míra nezaměstnanosti

Druhým významným makroekonomickým ukazatelem, který charakterizuje výkonnost ekonomiky země, je míra nezaměstnanosti. Měří se indexem míry nezaměstnanosti, ten je však většinou spojován právě s indexem růstu HDP, neboť většinou s určitým časovým zpožděním kopíruje jeho vývoj. Evropská unie se od roku 2002 potýkala s relativně vysokou mírou nezaměstnanosti, než USA, které měly v roce 2000 nejnižší míru nezaměstnanosti 3,9 %. Nejvíce nezaměstnaných na evropském trhu práce bylo v roce 2004 (9,2 %), projevuje se časové zpoždění spojené se slabým růstem ekonomiky

v letech 2002 – 2004, které bylo pouze kolem 1 %. V následujících třech letech se počet nezaměstnaných začal snižovat, v roce 2007 byla míra nezaměstnanosti 7,2 %. Příznivý vývoj na trhu práce překazil příchod světové hospodářské krize v roce 2008, kdy ekonomika nejenom evropských zemí začala prudce klesat. Ukazatel míry nezaměstnanosti se začal zhoršovat s určitým časovým zpožděním, přičemž v době ekonomického zpomalení bylo nezaměstnaných na trhu práce nejméně od roku 2003 (viz tabulka č. 3. 3). Nejvyšší míru nezaměstnanosti z evropských zemí mělo Polsko, to v roce 2004 mělo počet nezaměstnaných na úrovni 19 %. V dalších dvou letech se v Polsku podařilo míru nezaměstnanosti snížit na 13,9 % a v roce 2007 se dostala pod hranici deseti procent (9,6 %), kterou se mu podařilo udržet i v následujících třech letech. Druhá země s vysokým počtem nezaměstnaných osob bylo Slovensko, to mělo při vstupu do EU míru nezaměstnanosti na úrovni 18,2 %. V následujících několika letech se mu podařilo míru nezaměstnanosti snižovat, ale i přes to patřila mezi nejvyšší v rámci EU. Na konci roku 2004 překročily desetiprocentní míru nezaměstnanosti několik zemí, bylo to Bulharsko (12,1 %), Litva (11,4 %), Španělsko (10,9 %), Řecko (10,5 %), Lotyšsko (10,4 %) a překvapivě Německo (10,5 %). Všem zmíněným ekonomikám se v následujících letech podařila míra nezaměstnanosti snížit pod desetiprocentní hranici (výjimkou bylo Bulharsko, které mělo míru nezaměstnanosti v roce 2005 na úrovni 10,1 %), kromě Německa, kterému se počet nezaměstnaných na trhu práce v roce 2005 zvýšil na 11,3 %. Naopak nejnižší míru nezaměstnanosti měla na počátku sledovaného období Velká Británie (4,7 %), Kypr (4,6 %), Rakousko (4,9 %), Lucembursko (5 %) a Nizozemsko (5,1 %).

Evropská unie má problémy také se zaměstnaností, tu měla zvýšit Lisabonská strategie přijatá na léta 2000 – 2010. Její cíl byl mimo jiné snížit nezaměstnanost mladých lidí ve věku 15 – 29 let a zvýšení míry zaměstnanosti. Evropská unie se potýkala s poměrně nízkou zaměstnaností žen ve věku 15 – 64 let (kolem 55 %), u mužů kolem 70 %. Většina z cílů přijaté v této strategii nebyla naplněna, z důvodu ekonomické krize, která v roce 2008 nepříjemně ovlivnila situaci na trhu práce v EU (věnovaná 4. kapitola).

Ze světových ekonomik má dlouhodobě nejnižší míru nezaměstnanosti Japonsko, které mělo nejvíce nezaměstnaných na trhu práce v roce 2003 (5,2 %). V dalších letech se Japonsku podařilo míru nezaměstnanosti i nadále snižovat, přičemž v roce 2007 byla na historickém minimu 3,9 %. Spojené státy měly na začátku sledovaného období míru nezaměstnanosti na úrovni 6 % a v následujícím období dochází k postupnému snížení

až na 4,6 % v roce 2007. Naopak největší počet nezaměstnaných na trhu práce z porovnávaných zemí měly Brazílie a Rusko. Brazilská ekonomika, která dosahovala nejmenšího ekonomického růstu, měla největší míru nezaměstnanosti. V roce 2003 při hospodářském růstu pouze 1,1 % byla míra nezaměstnanosti na úrovni 9,7 %, v následujícím roce klesla o 0,8 %. V roce 2005 růst ekonomiky opět zpomalil a na trhu práce se to projevilo opětovným navýšením nezaměstnaných na 9,3 %. Až do příchodu světové hospodářské krize, která se na trhu práce projevila až v roce 2009, docházelo k postupnému snížení až na úroveň 7,1 %. Nejrychleji rostoucí zemí od roku 2003 byla Čína, která jak už bylo zmíněno v předchozí kapitole, dosahovala nadprůměrných hodnot ekonomického růstu a to nad úrovní 10 %. Podle zdrojů Světové banky dosahovala míra nezaměstnanosti v roce 2003 hodnoty 4,3 %. Další dva roky se počet nezaměstnaných ještě snížil o 0,1 % a v roce 2007 byla míra nezaměstnanosti na úrovni 4 %.

Tabulka č. 3.3 Míra nezaměstnanosti v letech 2003 – 2010 (v %)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
EU-27	9,1	9,2	9	8,3	7,2	7,1	9	9,7
Eurozóna	9	9,3	9,2	8,5	7,6	9,6	10,1	
USA	6	5,5	5,1	4,6	4,6	5,8	9,3	9,6
Japonsko	5,2	4,7	4,4	4,1	3,9	4	5	5,1
Rusko	8,2	7,7	7,1	7,1	6,1	6,3	8,2	
Brazílie	9,7	8,9	9,3	8,4	8,1	7,1	8,3	

Zdroj: WORLD BANK. *Míra nezaměstnanosti v letech 2003 - 2010* [online]. [11. 3. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS>>.

Světová hospodářská krize dopadla také na trh práce, kde se naplno projevila v roce 2009. Nejvyšší míru nezaměstnanosti v daném roce měla eurozóna a to na úrovni 10,1 %, naopak nejnižší Japonsko (5 %). Největší meziroční nárůst nezaměstnaných na trhu práce měly Spojené státy, kde nezaměstnanost vzrostla z roku na rok o 3,5 %. Nejlépe s mírou nezaměstnaností na tom byla ze skupiny BRIC Čína (podle Světové banky v roce 2009 vykazovala hodnotu 4,3 %), Brazílie zaznamenala nárůst o 1,2 % a Rusko o 1,9 %. Data za rok 2010 v době zpracování nebyla k dispozici.

3.3.3 Míra inflace

Dalším z makroekonomických ukazatelů, který se v EU používá především jako kritérium pro přijetí jednotné měny euro a přechodem ke společné měnové politice, je míra inflace měřená indexem spotřebitelských cen. Inflace je definována jako růst cenové hladiny v čase. Pokud je míra inflace nízká, stabilní a odpovídá očekáváním podniků a spotřebitelů, pak inflace nezpůsobuje velké problémy. Evropská unie si v letech 2000 – 2007 udržovala stabilní míru inflace kolem 2 %, nejnižší byla v roce 2000 (1,9 %) a naopak nejvyšší v roce 2007 (2,3 %). Vývoj v eurozóně byl podobný, pouze v letech 2000 – 2004 dosahovala vyšší míry inflace zhruba o 2 procentní body.

Tabulka č. 3. 4 Míra inflace v letech 2003 – 2010 (v %)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
EU-27	2	2	2,2	2,2	2,3	3,7	1	2,1
Eurozóna	2,1	2,2	2,2	2,2	2,1	3,3	0,3	1,6
USA	2,3	2,7	3,4	3,2	2,9	3,8	-0,4	1,6
Japonsko	-0,2	0	-0,3	0,2	0,1	1,4	-1,3	-0,7
Brazílie	14,7	6,6	6,9	4,2	3,6	5,7	4,9	5
Rusko	13,7	10,9	12,7	9,7	9	14,1	11,7	6,9
Indie	3,8	3,8	4,2	6,1	6,4	8,4	10,9	12
Čína	1,2	3,9	1,8	1,5	4,8	5,9	-0,7	3,3

Zdroj: WORLD BANK. *Míra inflace v letech 2003 - 2010* [online]. [11. 3. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG?page=1>>.

Tabulka č. 3. 4 porovnává míru inflace světových ekonomik v letech 2003 – 2010. Pro ekonomiku je velmi nepříznivá vysoká a kolísavá míra inflace, která přináší na trhu nejistotu ve vývoji cen zboží a služeb. Nejvyšší míru inflace měla v roce 2003 Brazílie (14,7 %) a Rusko (13,7 %), naopak nejnižší hodnoty dosahovala ve stejném roce Čína (1,2 %). USA měly v roce 2003 míru inflace 2,3 %, která pomalu rostla a v roce 2005 se zastavila na hodnotě 3,4 %. Japonsko jako jediná země měla v roce 2003 zápornou hodnotu míry inflace⁴³ (-0,2 %), která se opakovala také v roce 2005 (-0,3 %). V dalších dvou letech byl vývoj konstantní s EU-27 a v roce 2007 měla míru inflace nižší o 2 procentní body. Rusko dosahuje ze všech porovnávaných zemí za sledované

⁴³ Deflace je opakem inflace a vzniká v situaci, kdy ekonomika vykazuje v meziročním srovnání zápornou hodnotu indexu spotřebitelských cen. Spotřebitelé platí za zboží či služby méně, ale naopak pro výrobce a prodejce je tato situace nepříznivá, protože za poskytované výrobky či služby inkasují méně.

období dvojčíferných hodnot míry inflace. V roce 2006 byla míra inflace 9,7 % a v následujícím roce ještě poklesla o 0,7 %.

Míra inflace začíná růst s nástupem světové krize v roce 2008. V Rusku se inflace dostává na hranici 14,1 % (v meziročním srovnání se jedná o nárůst o 5,1 %), což je nejvyšší hodnota ze všech sledovaných ekonomik. Také čínská ekonomika zaznamenala v roce 2007 nárůst míry inflace, v meziroční srovnání došlo o 3,3 % zvýšení a v následujícím roce o dalších 0,8 %. Dvou procentní nárůst zaznamenává také Brazílie (8,4 %). Indie je jedinou zemí, ve které má vývoj míry inflace za sledované období neustále rostoucí tendenci. V roce 2003 a 2004 byla míra inflace na úrovni 3,8 %, v následujícím roce roste o 0,4 % a v roce 2006 se dostává na hranici 6 %. Hospodářská krize zapříčinila nárůst o další 2 % a v roce 2010 byla míra inflace na úrovni 12 %. V době krize byla v EU a eurozóně míra inflace na nejvyšší úrovni (3,7 %; 3,3 %). Spojeným států ve stejném roce míra inflace vzrostla o 0,8 % a v následujícím roce zaznamenala americká ekonomika deflaci (meziroční pokles o 4,2 %). Ekonomika USA nebyla jedinou, která se dostala do záporných hodnot míry inflace, Čína měla hodnotu inflace -0,7 % a Japonsko dokonce -1,3 %. V roce 2010 dochází ve všech porovnávaných ekonomikách k nárůstu míry inflace (kromě Ruska – zaznamenalo meziroční snížení o 4,8 %), EU se dostala na úroveň 2,1 %, eurozóna a USA na 1,6 %. Nejvyšší míru inflace v roce 2010 měla Indie (12 %), Rusko (6,9 %) a Brazílie (5 %).

3.3.4 Veřejný dluh

Finanční krize měla dopad nejenom na výkonnost světové ekonomiky, jejíž propad byl o několik procent, na nezaměstnanost, která vzrostla, ale hlavně na stav veřejných financí. Následující tabulka ukazuje, jak se v době krize a následně po ní změnilo veřejné zadlužení světových ekonomik. Veřejný dluh se v Evropské unii od roku 2003 pohyboval kolem 60 %, krize však zapříčinila dvanáctiprocentní nárůst z roku 2008 na rok 2009 a podle výsledků Eurostatu byl v roce 2010 veřejný dluh na úrovni 80,1 % HDP. Zadlužení zemí platící eurem bylo již od počátku vyšší než v celé EU. Od roku 2004 – 2006 byl veřejný dluh na hranici 70 %. V roce 2007 přišlo snížení na 66,4 % a v roce 2009 došlo k nárůstu o 9,8 % oproti předchozímu roku. Veřejný dluh byl za rok 2010 na hodnotě 85,3 % HDP. Nejvyšší zadlužení již po několik let má Japonsko, jehož veřejný dluh se dostal nad sto procenty HDP. Podle údajů Světové banky byl veřejný

dluh Japonska v roce 2007 149,6 % a v dalších letech neustále rostl, přičemž v roce 2009 dosáhl úrovně 174 % hrubého domácího produktu. USA a Brazílie mají veřejné zadlužení kolem 50 % a v roce 2009 vzrostl na úroveň 60 %. Nejnižších hodnot podle Světové banky mělo Rusko, jehož veřejný dluh se pohyboval pod hranicí deseti procent.

Tabulka č. 3. 5 Veřejný dluh v letech 2007 – 2009 (v %)

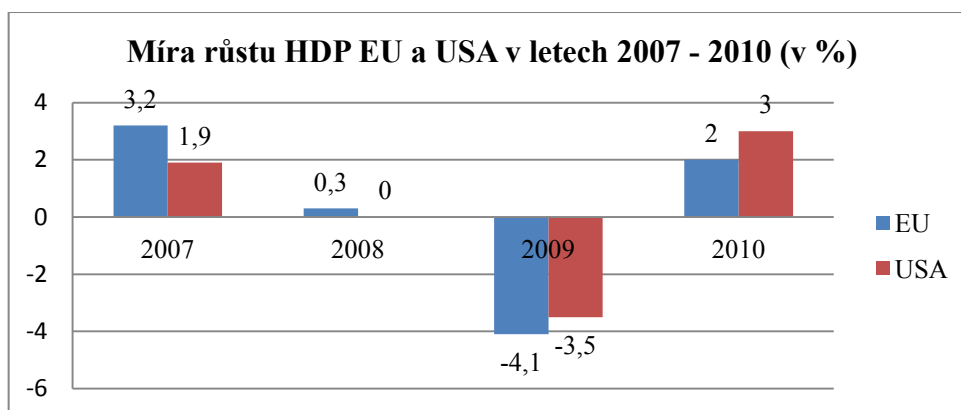
	2007	2008	2009
EU 27	59	62,5	74,7
Eurozóna	66,3	70,1	79,8
USA	46,7	55,2	67,4
Japonsko	149,6	157,8	174,4
Brazílie	57,4	56,6	61
Rusko	7,2	6,5	8,7
Indie	56,5	55,8	53

Zdroj: WORLD BANK. *Míra veřejného zadlužení v letech 2007 - 2009* [online]. [19. 3. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://data.worldbank.org/indicator/GC.DOD.TOTL.GD.ZS>>.

3.4 Dopady krize na Evropskou unii

Evropská ekonomika byla finanční krizí zasažena v roce 2008, poté co na americkém hypotečním trhu praskla bublina a její růst hrubého domácího produktu se z roku 2007 na rok 2008 propadl o 2,9 %. Nejhorší byl pro ekonomiku rok 2009, kdy meziroční propad růstu HDP byl oproti předchozímu roku 4,1 %. Ve srovnání s ekonomikou Spojených států hrubý domácí produkt vzrostl v roce 2007 o 1,9 %, v 2008 měla ekonomika nulový růst a v roce 2009 se propadla o 3,5 %. Pokles ekonomiky byl doprovázen také poklesem poptávky, která se odrážela zvláště ve vysokém propadu vývozu (u některých zemí byl propad až 30 %). Vlády zaměřily svá úsilí na povzbuzení domácí poptávky různými fiskálními impulzy do ekonomiky, avšak některé země varovaly před případnými ochrannářskými opatřeními (např. Česká republika za svého předsednictví odmítala návrhy francouzského prezidenta, který nevhodným způsobem nabádal k jednostranné podpoře domácích firem). V této chvíli je spatřován počátek dluhové krize v Evropě. Nadměrné rozpočtové a fiskální stimuly spolu s nižším ekonomickým výkonem související s nižšími daňovými příjmy vedly státní rozpočty některých zemí do deficitů.

Graf č. 3. 1 Míra růstu reálného HDP EU a USA v letech 2007 – 2010 (v %)

Zdroj: WORLD BANK. *Míra růstu HDP v letech 2007 - 2010* [online]. [11. 3. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG>>.

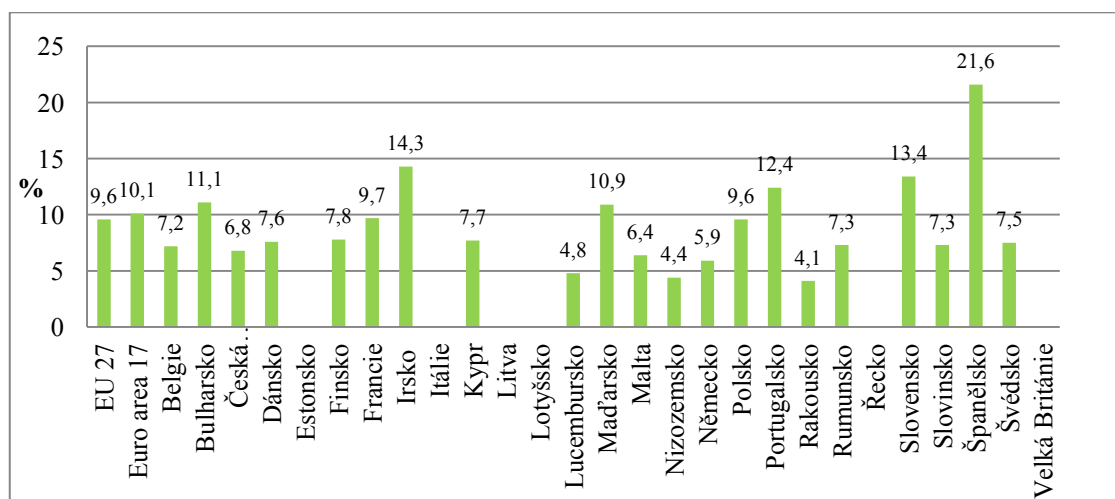
Hospodářská krize postihla jednotlivé členské země EU odlišně. Již v roce 2008 zaznamenaly všechny státy pokles růstu HDP a země jako je Dánsko, Estonsko Francie, Irsko, Itálie, Lotyšsko, Řecko, Švédsko a Velká Británie se dostaly do záporných hodnot růstu svého HDP. Následující rok byla celá EU v záporných číslech. Největší propad zaznamenaly pobaltské země, Estonsko mělo meziroční propad 14,3 %, Litva 14,8 % a Lotyšsko 17,7 %. Ze severských zemí na tom bylo nejhůře Finsko s 8,4 % poklesem. Země, které byly již v roce 2008 v záporných hodnotách, v tomto trendu pokračovaly také v roce 2009 a pobaltské státy se v recesi udržely i v roce 2010. Česká republika si ze zemí Visegradské čtyřky vedla poměrně dobře, největší propad zaznamenalo Maďarsko – 6,8 %. Slovenská ekonomika poklesla o 4,9 % a česká ekonomika o 4,7 %. Polsko si jako jediná země celé Evropské unie udržela i v roce 2009 kladný 1,6 %. (viz příloha č. 1)

Výrazný pokles ekonomické činnosti zapříčiněný hospodářskou krizí byl doprovázen ztrátou milionů pracovních míst. Začaly se projevovat strukturální nedostatky z dob před krizí, jež nebyly dříve vhodným způsobem řešeny. Podle zprávy EK (Analýza ročního růstu) brzdilo růst v EU několik překážek. Před krizí (2001 – 2007) byla hlavní hybnou silou růstu produktivita práce, zatímco využití pracovních sil a zvýšení populace v produktivním věku stálo jen za přibližně jednou čtvrtinou celkového růstu. Zpomalování růstu v EU-27 bylo také zapříčiněno nižší zaměstnaností mladých lidí a mužů v nejproduktivnějším věku na trhu práce a menším počtu odpracovaných hodin na osobu. Krize zapříčinila další zhoršení těchto ukazatelů. Zpráva EK poukazuje na fakt,

že krize vedla k poklesu HDP, k prudkému nárůstu nezaměstnanosti a významnému propadu v celkové produktivitě faktorů, což převážně souvisí se silným poklesem ve využívání kapacit. Evropská unie a eurozóna podle ní jednoznačně zaostávají za Spojenými státy a Japonskem, a to jak v celkové produktivitě faktorů, tak ve využití pracovních sil.

V době vypuknutí krize začalo nezaměstnaných na trhu práce v Evropské unii přibývat, i když s určitým časovým zpožděním (jak je pro tento ukazatel typické). V roce 2008 se počet nezaměstnaných zastavil na 7,1 %, i když výkonnost evropské ekonomiky v témže roce zaznamenala prudký propad z 3,2 % na 0,3 %. Již v roce 2009 se na trhu práce promítá ekonomická krize a počet lidí bez práce začal prudce narůstat. Míra nezaměstnanosti v roce 2009 byla 9 % a v nadcházejícím roce stoupla na 9,7 %. Slabý ekonomický růst a problémy spojené s vysokým zadlužením některých států EU se projevují negativním vývojem na trhu práce i v roce 2011. Graf č. 3. 2 ukazuje míru nezaměstnanosti v členských zemích EU. Nejvyšší počet nezaměstnaných mělo v minulém roce Španělsko (21,6 %), následované Irskem (14,3 %), Slovenskou republikou (13,4 %) a Portugalskem (12,4 %). Nad hranici deseti procent se ocitlo Bulharsko a Maďarsko.

Graf č. 3. 2 Míra nezaměstnanosti v EU v roce 2011 (v %)

Zdroj: EUROSTAT. *Míra nezaměstnanosti v zemích EU v roce 2011* [online]. [15. 2. 2012]. Dostupné z WWW: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Unemployment_statistics>.

Dalším ukazatelem, na kterém se krize projevila, byly veřejné rozpočty. V letech před krizí se řada členských států EU odchýlila od základních zásad omezující fiskální politiky. Významné a neočekávané příjmy v hospodářské expanzi v letech 2003 – 2007 byly ke snižování schodků veřejných financí použity jen částečně. Podle údajů vyplývajících z Analýzy ročního růstu v době před krizí přesahovala míra růstu primárních výdajů ve dvanácti členských zemích EU průměrnou míru hospodářského růstu. Krize ukázala, že výběr této hospodářské politiky je neobhájitelný a v době hospodářského poklesu nabízí malý či dokonce žádný fiskální prostor na vhodnou reakci. Během krátké doby se téměř ve všech členských státech prudce zvýšil poměr veřejného dluhu k HDP. Veřejný dluh v EU-27 od roku 2004 vzrostl téměř o 17 %. Nejvyšší veřejný dluh ze zemí EU má Řecko, jeho zadlužení bylo v roce 2010 bylo 144,9 %. Druhou nejvíce zadluženou zemí z hlediska tohoto ukazatele je Itálie (118,4 %), dále Portugalsko (93,3 %), Německo (83,2 %), Francie (82,3 %) a Maďarsko (81,3 %). Naopak nejnižší veřejný dluh má Estonsko (6,7 %), Bulharsko (16,3 %), Lucembursko (19,1 %).

3.5 Přijatá opatření na zmírnění dopadu krize

Navrhovaná opatření na zmírnění dopadu krize se týkala především dodržení cílů obsažených v Lisabonské strategii (podpora hospodářského růstu, zaměstnanosti), lepší regulace finančních trhů, zvýšení výdajů do nových a lepších technologií, podpora malého a středního podnikání, atd. Odmítány byly ochranná opatření, především v bankovním sektoru a automobilovém průmyslu, nebo protekcionistická opatření mimo EU.

3.5.1 Evropský plán hospodářské obnovy

Evropská komise koncem roku 2008 představila prvotní návrh dokumentu na zmírnění dopadů krize pod názvem Evropský plán hospodářské obnovy. Zdůrazňovala koordinovaný přístup členských zemí, který bude dostatečně silný a ambiciózní, aby obnovil důvěru spotřebitelů a podnikatelů. Plán hospodářské a finanční obnovy obsahuje několik strategických cílů jak na makroekonomické tak na mikroekonomické úrovni, které by měly zmírnit dopady krize. Jednalo se především o plnění cílů

Lisabonské strategie v oblasti hospodářského růstu, zaměstnanosti, dále počítal i s krátkodobým porušením hranice 3 % referenční hodnoty Paktu stability a růstu. Součástí plánu byl také okamžitý rozpočtový impuls ve výši 200 miliard eur (odpovídá 1,5 % HDP EU), který se skládal z rozšíření rozpočtu členskými státy o 170 miliard eur (přibližně 1,2 % HDP EU), a finančních prostředků EU na podporu okamžitých opatření ve výši 30 miliard eur (přibližně 0,3 % HDP).

3.5.2 Strategie Evropa 2020

Evropská komise dne 3. března 2010 představila novou strategii Evropa 2020, která nahradila Lisabonskou strategii a jejím cílem je dostat EU z hospodářské krize a připravit ji na další desetiletí. Strategie má z EU učinit inteligentní a udržitelnou ekonomiku podporující začlenění a vykazující vysokou úroveň zaměstnanosti, produktivity a sociální soudržnosti. Strategie Evropa 2020 má tři hlavní prioritní oblasti, kterými jsou inteligentní růst (rozvíjet ekonomiku založenou na znalostech a inovacích), udržitelný růst (podporovat konkurenceschopnější a ekologičtější ekonomiku méně náročnou na zdroje) a růst podporující začlenění (podporovat ekonomiku s vysokou zaměstnaností, jež se bude vyznačovat sociální a územní soudržností).

Hlavní cíle, kterých má být dosaženo do roku 2020, jsou následující:

- 75 % obyvatelstva ve věku 20 – 64 let by mělo být zaměstnáno,
- 3 % HDP Evropské unie by mělo být investováno do výzkumu a vývoje,
- v oblasti klimatu a energie by mělo být dosaženo cílů „20-20-20“ (o 20 % snížit energetickou náročnost, 20 % energie by mělo pocházet z obnovitelných zdrojů a o 20 % snížit emise – pokud to situace bude dovolovat tak i o 30 %),
- podíl dětí, které předčasně ukončily povinnou školní docházku, by měl být pod hranicí 10 % a nejméně 40 % mladší generace by mělo dosáhnout terciální úrovně vzdělání,
- počet osob ohrožených chudobou by měl klesnout o 20 miliónů.⁴⁴

⁴⁴ EVROPSKÁ KOMISE. *Strategie Evropa 2020* [online]. [1. 3. 2012]. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_CS_ACT_part1_v1.pdf>.

Krise znehodnotila dosavadní pokrok v EU nejenom poklesem hospodářského růstu, ale průmyslová výroba se zastavila na úrovni 90. let 20. století a počet nezaměstnaných vzrostl na 23 miliónů, což je 10 % výdělečně činného obyvatelstva EU. Krize také ukázala strukturální nedostatky v evropské ekonomice, podniky méně investují do výzkumu a vývoje, nedostatečně využívají inovace a nové technologie, dále v nižší produktivitě práce oproti jiným vyspělým ekonomikám (USA a Japonsku). Trh práce se potýká s nízkou mírou zaměstnanosti, počet osob ve věku 20 – 64 je zaměstnaných průměrně 69 % a počet lidí ve věku 55 – 64 let je zaměstnáno pouze 46 % (v USA a Japonsku je to přes 62 %). V Evropě je také v průměru o 10 % kratší pracovní doba než v USA a Japonsku. Velkým problémem EU jsou veřejné finance a zadlužení členských zemí, kdy krize ukázala, že státy nevěnovaly svým veřejným rozpočtům dostatečně velkou váhu a i v době růstu se zadlužovaly. Veřejnému zadlužení EU a vybraných států je věnována poslední kapitola.

3.5.3 Evropský semestr

Evropská komise v červnu 2010 přijala plán, tzv. evropský semestr, který slouží k naplňování cílů Strategie Evropa 2020, a kterým Evropská komise sleduje hospodářské a fiskální politiky jednotlivých členských států, aby zabránila opakování dluhové krize. Platnost vstoupil v roce 2011 a zemím ukládá povinnost do konce dubna předložit návrhy svého rozpočtu na následující rok. Evropská komise nejprve zpracuje Roční zprávu o růstu, ve které nastíní hlavní výzvy pro nadcházející rok a zformuluje strategická doporučení pro hospodářské politiky. Plány rozpočtů a reforem pak posoudí Evropská komise, zda jsou v souladu s požadovanými cíly, na kterých se členské státy každoročně v březnu dohodnou. Poté v dubnu členské státy zpřesní své střednědobé rozpočtové strategie, vyhotoví národní program reforem a předloží konvergenční a stabilizační programy. V průběhu června a července Evropská komise zaujme stanovisko ke zpracovaným dokumentům a ECOFIN k nim připojí doporučení pro jednotlivé země. Všechny kroky tak proběhnou dříve, než členské státy přistoupí k závěrečným pracím nad svými rozpočty pro příští rok.

3.5.4 Euro pakt plus

Euro pakt plus byl přijat v březnu 2011 vrcholnými představiteli všech sedmnácti členských států eurozóny a dalších šesti členů EU (Bulharskem, Dánskem, Litvou, Lotyšskem, Polskem a Rumunskem). Cílem dokumentu je, aby přijatá opatření v členských zemích směřovala k realizaci strukturálních reforem na podporu vyšší konkurenceschopnosti a fiskální disciplíny, které by měly vést k dlouhodobé stabilitě eurozóny a dosažení vyšší míry ekonomické konvergence. Volba konkrétních opatření zůstává v pravomoci a odpovědnosti každého členského státu. Realizace přijatých závazků je pravidelně sledována v rámci procedury „evropského semestru.“ Euro pakt plus se zaměřuje na 4 klíčové oblasti a pro každou oblast naznačuje směry, jakým by se měla realizace ubírat. Zaměřuje se na podporu konkurenceschopnosti a zaměstnanosti, zlepšení udržitelnosti veřejných financí a posílení finanční stability. Navrhované kroky vedoucí k dosažení cílů jsou např. zvyšování pružnosti trhů práce, otevírání chráněných sektorů v oblasti konkurenceschopnosti, podpora celoživotního vzdělávání, reforma penzijních a sociálních systému, atd.

3.5.5 Balíček Six-pack

Balíčkem „six-pack“ je označováno šest legislativních návrhů které vstoupily v platnost 13. prosince 2011 a jejich úkolem je posílit správu ekonomických záležitostí v EU, zejména v eurozóně. Hlavním cílem těchto opatření je posílit rozpočtovou kázeň v členských státech a širší dohled nad jejich hospodářskými politikami. Čtyři z šesti návrhů se týkají reformy Paktu stability a růstu. Jejich cílem je posílit dohled nad fiskálními politikami, zavést pravidla pro vnitrostátní fiskální rámce a vynucovat dodržování pravidel u těch členských států, které stanovené požadavky neplní. Další dva návrhy jsou zaměřeny na makroekonomickou nerovnováhu v rámci EU. Podle reformovaného Paktu stability by členským státům mohly být uloženy sankce, pokud by se výrazně odchýlily od cílů stanovené ve střednědobém rozpočtovém plánu. Sankce by byly uplatňovány i v prvotní fázi postupu při nadměrném schodku. Má být zavedeno také pravidlo tzv. obrácené většiny, což znamená, že návrh Komise na uložení sankce by byl považován za přijatelný, jestliže ho Rada kvalifikovanou většinou nezamítne. Poslední dva návrhy v rámci balíčku, mají za cíl rozšířit dohled nad hospodářskými politikami členských států zavedením mechanismu pro prevenci a nápravu nadměrné

makroekonomické nerovnováhy. Stanoví postup při nadměrné nerovnováze a zavádí možnost uložení pokut těm členským státům, u kterých je nadměrná nerovnováha zjištěna.⁴⁵

V návaznosti na tzv. six-pack nyní EK předkládá nový balíček označovány jako duo-pack, pomocí něhož chce zvýšit dozor nad vnitrostátními rozpočty členů eurozóny a získat větší dohled nad plány pro hospodářskou politiku u těch zemí, které mají finanční problémy.

3.5.6 Smlouva o stabilitě, koordinaci a správě v hospodářské a měnové unii

Smlouvu o stabilitě, koordinaci a správě v hospodářské a měnové unii neboli tzv. Smlouva o fiskální odpovědnosti byla podepsána 2. března 2012 na summitu EU všemi členskými státy EU, s výjimkou Velké Británie a České republiky. Smlouva by měla vstoupit v platnost 1. ledna 2013 poté, co ji ratifikuje nejméně 12 členských zemí eurozóny. Smlouva bude otevřena k tomu, aby ji přijaly i ty země, které tak neučiní nyní. Revize fiskálního paktu by pak měla proběhnout za 5 let od jejího vstupu v platnost. Cíl smlouvy je posílit perspektivu fiskální udržitelnosti a státního dluhu zemí eurozóny a podpořit jejich růst.

Fiskální smlouva se vztahuje pouze na státy platící eurem a státy, které společnou měnu přijmou a ukládá jim povinnost udržovat své národní rozpočty vyrovnané. Smlouva bude implementována do národního práva do 1 roku, kdy vstoupí v platnost. Členské státy budou muset do národního práva zavést permanentní mechanismy, které zajistí fiskální disciplínu. (vyrovnanost státního rozpočtu a mechanismy pro případ jeho porušení). Pokud tak země neučiní, mohou ji ostatní signatáři dohody žalovat u Evropského soudního dvora. Smlouva dává možnost jednomu nebo více členským státům podat na jiný členský stát žalobu v případě nedodržení pravidel, ke kterým se zavázala. Evropský soudní dvůr může uložit státu pokutu, pokud vláda neuposlechne a rozpočtová pravidla neuzákoní. Výše pokuty může dosáhnout až 0,1 % HDP.

V případě platnosti nové fiskální smlouvy, se členské státy zavázaly, že všechny významnější ekonomické kroky a reformy budou konzult a koordinovat na nadnárodní

⁴⁵ Rada EU [online]. [22. 4. 2012]. Dostupné z WWW:
<<http://www.consilium.europa.eu/homepage/showfocus.aspx?lang=cs&focusID=67893>>.

úrovni. Členové eurozóny, předseda EK a předseda ECB se budou setkávat na neformálních summitech, tyto eurosummity se budou konat dle potřeby, nejméně však jednou ročně. Nově se mohou těchto eurosummitů účastnit i státy, které nepřijaly společnou měnu, ale smlouvu ratifikovaly a to minimálně jednou ročně (při projednávání pouze určitých otázek). Předseda eurosummitu bude předávat zprávu z jednání EP a nečlenské země eurozóny budou o dosažených výsledcích informovány.⁴⁶

3.6 Shrnutí

Finanční krize jsou nedílnou součástí ekonomik. Za hlavní důvod vzniku hospodářské krize bych podle mě označila bezhlavé poskytování hypotečních úvěrů nebonitním klientům, spolu s důvody, které k němu vedly (státní politika bydlení v USA, technologická bublina). Důvod přenesení krize pak vidím hlavně ve způsobu zajišťování úvěrů, pomocí neregulovaných investičně-úvěrových cenných papírů. Svou roli zde sehrály také ratingové agentury. Ty mnohdy označovaly tyto cenné papíry za bezpečné, i když tomu tak nebylo. To opět otevřelo diskuzi o jejich regulaci, která by měla být ještě přísnější. Agenturám je vytýkána hlavně nedostatečná transparentnost či podezření na manipulaci s daty. A to hlavně díky tomu, že některým firmám poradí jak si změnit své ukazatele nebo na co se zaměřit, pokud chtějí dosáhnout lepšího hodnocení.

Ve fázi přenesení důsledků do reálných ekonomik se začala krize projevovat naplno, a to i v zemích se zdravým finančním sektorem. HDP klesá ve většině zemí světa, stejně tak mezinárodní obchod či investice a spotřeba domácností. Tato krize, stejně jako ty v minulosti, postihuje především předlužené, a na export orientované země. Pokud porovnám data z minulosti s těmi současnými, docházím k názoru, že současná krize je opravdu vážným problémem. Poklesy se drží na významných hladinách, a to v mnoha odvětvích. Odhady, kdy by mělo přijít dno krize, se však značně liší. Ze zkušeností z historie víme, že ekonomikám trvá delší dobu, než se dostanou z takto závažných krizí. Dle mého názoru krize plně odezní do desíti let od svého vzniku.

⁴⁶ EURACTIV. *Fiskální smlouva* [online]. [12. 4. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://www.euractiv.cz/ekonomika-a-euro/clanek/fiskalni-smlouva-bude-soudni-dvur-eu-rozdavat-pokuty-009535>>.

Evropská unie přijala řadu opatření, která by měla zmírnit dopady krize, nastartovat ekonomiku k opětovnému růstu a zabránit zvyšování nezaměstnaných na trhu práce. Od Strategie Evropa 2020 si Evropa slibuje zvýšení konkurenceschopnosti, vrácení hospodářské stability a zlepšení podmínek v EU. Hospodářská krize ukázala, jak benevolentní byly některé země ke svým veřejným financím. Proto bylo nutné přijmout i opatření, které zabrání dalšímu zadlužení a povedou ke zlepšení finanční situace evropských zemí. Podle mého názoru je čas, kdy dojde k posunu evropské integrace a přesunutí dalších pravomocí na nadnárodní úroveň.

4 Analýza veřejného zadlužení ve vybraných zemích EU a uplatnění EFSF

Kapitola popisuje ekonomickou situaci zemí, které byly zasaženy hospodářskou krizí a kterých se problematika veřejného dluhu týká. Jedná se o země tzv. jižního křídla (Itálie, Portugalsko, Španělsko a Řecko). Zabývá se budoucími jejich obecnými charakteristikami a ekonomickou situací před příchodem světové hospodářské krize, ale i tím, jak se vyvíjí jejich ekonomiky dnes.

Neúplná hospodářská a měnová unie vznikající v 90. letech 20. století rozvířila diskuse o perspektivách dalšího rozvoje integračního procesu a formě spolupráce mezi členskými státy v oblastech, které i nadále zůstávaly v pravomoci národních orgánů. Tyto úvahy se ještě více prohloubily po roce 2008 během finanční krize, po které následovala krize na reálnou ekonomiku a následně po vzniku krize finančního sektoru (zejména zadlužení na straně států). Potřeba koordinace národních hospodářských politik na začátku tohoto projektu logicky vyplývala ze vzniku společného trhu a využití jeho výhod. Pozitivní pro evropské ekonomiky v rámci zahraničního obchodu bylo využívání volného pohybu výrobních faktorů, díky kterému začala růst jejich vzájemná závislost.

Ekonomická krize je charakteristická pro EU hlavně tím, že ukázala, jak benevolentně země přistupovaly ke svým rozpočtům. I když Evropská unie měla pevně stanovená fiskální pravidla a sankce, které hrozily při jejich nedodržování, nebyla vůle ze strany evropských orgánů je vymáhat. Projevil se trend, že nejenom občané jako spotřebitelé, firmy, ale i státy žily dlouhodobě na dluh a finanční instituce stále půjčovaly finanční prostředky, bez větších problémů.

4.1 Vývoj veřejného dluhu ve vybraných zemích EU

Podmínek, za jakých může stát vstoupit do měnové unie, definuje Maastrichtská smlouva, ale nijak blíže nevymezuje podmínky, za nichž se v ní může udržet. V první kapitole bylo uvedeno, jaké podmínky musí země splňovat, pokud chce přijmout společnou měnu, plnění dvě z těchto kritérií (schodek veřejných financí k HDP a poměr veřejného dluhu k HDP) si následně probereme. Následující kapitola se mimo jiné

pokusí odlišit, co se již v eurozóně stalo dlouhodobějším trendem a co je jen krátkodobým výkyvem v důsledku nepříznivé fáze ekonomického cyklu.

Tabulka č. 4. 1 Vývoj schodku státního rozpočtu v zemích eurozóny 1999 – 2009 (v %)

Země	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Belgie	-0,6	0,0	0,4	-0,1	-0,1	-0,3	-2,7	0,1	-0,3	-1,3	-5,8
Finsko	1,6	6,8	5,0	4,0	2,4	2,5	2,8	4,1	5,3	4,3	-2,5
Francie	-1,8	-1,5	-1,5	-3,1	-4,1	-3,6	-2,9	-2,3	-2,7	-3,3	-7,5
Irsko	2,7	4,8	0,9	-0,3	0,4	1,4	1,7	2,9	0,1	-7,3	-14,2
Itálie	-1,7	-0,8	-3,1	-2,9	-3,5	-3,5	-4,4	-3,4	-1,6	-2,7	-5,4
Kypr	-4,3	-2,3	-2,2	-4,4	-6,5	-4,1	-2,4	-1,2	3,5	0,9	-6,1
Lucembursko	3,4	6,0	6,1	2,1	0,5	-1,1	0	1,4	3,7	3	-0,9
Malta	-7,7	-6,2	-6,4	-5,5	-9,8	-4,7	-2,9	-2,8	-2,4	-4,6	-3,7
Nizozemsko	0,4	2,0	-0,2	-2,1	-3,1	-1,7	-0,3	0,5	0,2	0,5	-5,6
Německo	-1,5	1,3	-2,8	-3,7	-4,0	-3,8	-3,3	-1,6	0,2	-0,1	-3,2
Portugalsko	-2,8	-2,9	-4,3	-2,8	-2,9	-3,4	-5,9	-4,1	-3,1	-3,6	-10,1
Rakousko	-2,3	-1,7	0,0	-0,7	-1,4	-4,4	-1,7	-1,5	-0,9	-0,9	-4,1
Řecko		-3,7	-4,5	-4,8	-5,6	-7,5	-5,2	-5,7	-6,5	-9,8	-15,8
Slovensko	-7,4	-12,3	-6,5	-8,2	-2,8	-2,3	-1,5	-1,4	0	-1,9	-6,1
Slovinsko	-3,0	-3,7	-4,0	-2,5	-2,7	-2,4	-2,8	-3,2	-1,8	-2,1	-8
Španělsko	-1,4	-1,0	-0,6	-0,5	-0,2	-0,1	1,3	2,4	1,9	-4,5	-11,2

Zdroj: EUROSTAT. *Míra schodku veřejných financí v zemích EU* [online]. [27. 2. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsieb080&plugin=1>>.

Tabulka č. 4. 1 poukazuje na to, že ne všechny státy v době přijetí eura plnily tyto fiskální kritéria. Např. Španělsko, při svém vstupu překračovalo hranici schodku veřejných financí o 0,2 p.b., nicméně až do příchodu krize se mu podařilo tří procentní hranici udržet. Několik zemí i po dobu setrvání v eurozóně kritéria porušila a nebyly vůči nim uplatněny žádné sankce, jak ukládal Pakt stability a růstu. Již v roce 2001 překročilo úroveň tří procent Portugalsko a Řecko. To se stalo dvanáctým členem eurozóny a i přesto překračovalo tuto hranici o 0,7 p.b. Jak ukazuje následující vývoj, Řecko mělo již od samého počátku problémy se státním rozpočtem, ale také s veřejným dluhem (následující tabulka). V letech 2002 – 2005 měly problémy i dva největší státy eurozóny (Francie a Německo), které v roce 2005 prosadili revizi Paktu stability a růstu. Od roku 2003 se začala vykazovat problémy také Itálie nebo Portugalsko. S příchodem

globální hospodářské krize na konci roku 2008 se hospodářský růst v některých státech EU začal propadat a v následujícím roce byly krizí zasaženy všechny státy (kromě Polska, které si udrželo růst 1,6 %). Propad ekonomické výkonnosti měl obrovský tlak na fiskální politiku jednotlivých států EU (propad v příjmech a zvyšování výdajů). Většina ekonomických teorií podporuje v době hospodářského útlu jisté impulzy do ekonomiky (např. keynesiánská teorie vychází z přesvědčení, že za takto nepříznivé situace je možné mít státní rozpočet deficitní). Některé státy se však řídily pravidlem, že i v době ekonomického růstu měly rozpočty deficitní a hospodářská krize jejich situaci ještě zhoršila.

Tabulka č. 4. 2 Vývoj veřejného dluhu v eurozóně v letech 1999 – 2009 (v %)

Země	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Belgie	113,7	107,9	106,6	103,5	98,5	94	92	88	84	89,3	95,9
Finsko	45,7	43,8	42,5	41,5	44,5	44,4	41,7	39,6	35,2	33,9	43,3
Francie	58,9	57,3	56,9	58,8	62,9	64,9	66,4	63,7	64,2	68,2	79
Irsko	48,5	37,8	35,6	32,2	31,0	29,4	27,2	24,7	24,8	44,2	65,2
Itálie	113,7	109,2	108,8	105,7	104,4	103,4	105,4	106,1	103,1	105,8	115,5
Kypr		37,7	35,7	35,6	38	70,9	69,4	64,7	58,8	48,9	58,5
Lucembursko	6,4	6,2	6,3	6,3	6,1	6,3	6,1	6,7	6,7	13,7	14,8
Malta		34,4	36	36,7	37,5	71,7	69,7	64,1	62,1	62,2	67,8
Nizozemsko	61,1	53,8	50,7	50,5	52,0	52,4	51,8	47,7	45,3	58,5	60,8
Německo	60,9	59,7	58,8	60,4	63,9	66,3	68,6	68,1	65,22	66,7	74,4
Portugalsko	51,4	50,5	52,9	55,6	56,9	57,6	62,8	63,9	68,3	71,6	83
Rakousko	67,2	66,5	67,1	66,5	65,5	64,7	64,2	62,3	60,2	63,8	69,5
Řecko	94,0	103,4	103,7	101,7	97,4	98,6	100	106,1	107,4	113	129,3
Slovensko		39,9	38,0	36,8	37,4	41,5	334,2	30,5	29,6	27,8	35,5
Slovinsko		42,8	43,4	43,8	43,8	27,3	26,7	26,4	23,1	21,9	35,3
Španělsko	62,3	59,3	55,5	52,5	48,7	46,3	43,1	39,6	36,2	40,1	53,8

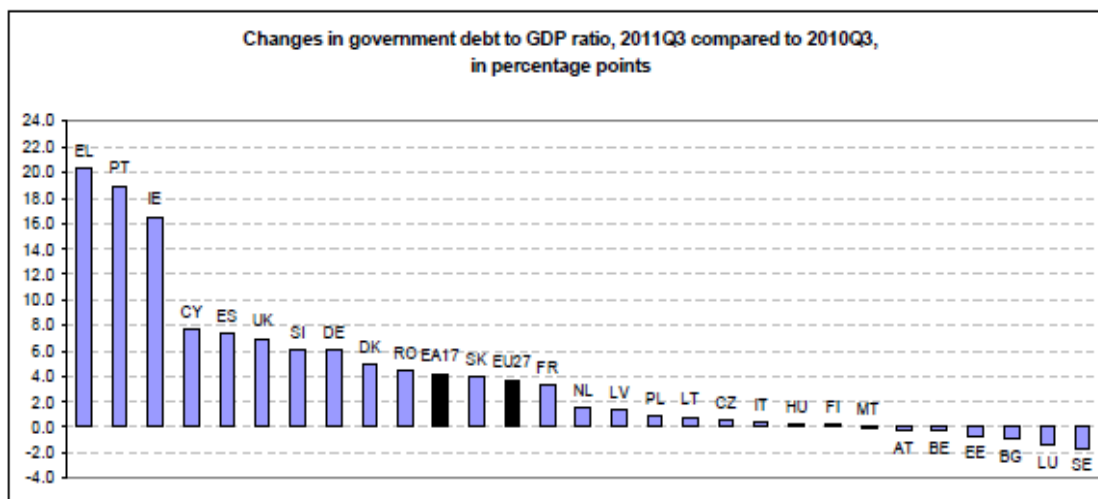
Zdroj: EUROSTAT. *Míra veřejného dluhu v zemích EU* [online]. [27. 2. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tec00021&plugin=1>>.

Hospodářská krize negativně ovlivnila i druhé fiskální konvergenční kritérium - veřejný dluh. Následující tabulka č. 4. 2 však poukazuje na to, že ne u všech zemí negativní vývoj ekonomiky způsobil zhoršení tohoto ukazatele. Při vstupu do eurozóny bylo hned několik zemí, které neplnily jedno z maastrichtských kritérií. Z jedenáctice zemí

vstupující do eurozóny v roce 1999 překračovalo úroveň zadlužení 60 % HDP Belgie, Německo, Itálie, Nizozemsko a Rakousko. Veřejný dluh Belgie a Itálie převyšoval tuto hranici skoro dvojnásobně, přičemž Itálii se ani po vstupu nedařilo veřejný dluh snížit pod hranici sta procent. Dalším státem, který v roce 2001 přijal společnou evropskou měnu, bylo Řecko. I přes neplnění tohoto kritéria Evropská komise doporučila jeho přijetí.

Podle údajů Evropského statistického úřadu veřejný dluh eurozóny ve třetím čtvrtletí roku 2011 ve srovnání s druhým čtvrtletím téhož roku vzrostl na 87,4 % HDP a v EU až na 82,2 %. Ve srovnání s třetím čtvrtletím roku 2010 se vládní dluh v poměru k HDP zvýšil jak v eurozóně (z 83,2 % na 87,4 %) tak v EU-27 (ze 78,5 % na 82,2 %). Nejvyšší poměr vládního dluhu k HDP na konci čtvrtého roku 2011 má Řecko (159 %), Itálie (119,6 %) a Irsko (104,9 %). Naopak nejnižší hodnota tohoto ukazatel je v Estonsku (6,1 %), Bulharsku (15 %) a Lucembursku (18,5 %). Na konci třetího čtvrtletí roku 2011 ve srovnání s třetím čtvrtletím roku 2010 dvacet členských států zaznamenalo nárůst veřejného dluhu k HDP a sedm zemí pokles.

Graf č. 4. 2 Změna veřejného dluhu k HDP ve čtvrtletním srovnání roku 2010 a 2011

Zdroj: EUROSTAT. *Veřejný dluh EU a Eurozóny z 6. 2. 2012* [online]. [28. 3. 2012]. Dostupné z WWW:<://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/2-06022012-AP/EN/2-06022012-AP-EN.PDF>.

Z následujícího grafu vyplývá, že největší nárůst ve třetím čtvrtletí roku 2011 oproti stejnému čtvrtletí předchozí roku zaznamenalo Řecko, jehož veřejný dluh vzrostl o 22,3 p.b. Druhou zemí bylo Portugalsko (nárůst o 18,9 p.b.) a poslední zemí, ve které došlo

k výraznému navýšení tohoto indikátoru, bylo Irsko (o 16,5 p.b.). Některým zemím EU se podařilo dokonce snížit v mezičtvrtletním srovnání svůj veřejný dluh. Patřilo mezi ně Rakousko, Belgie, Estonsko, Bulharsko, Lucembursko a Švédsko. Poslední zmiňovaná země ze svého zadlužení umazala nejvíce a to 1,6 p.b., následovalo Lucembursko (1,4 p.b.) a Bulharsko (0,9 p.b.).

Podle nejnovějších údajů Eurostatu veřejný dluh eurozóny ve třetím čtvrtletí roku 2011 činil 87,4 %, přičemž na konci druhého čtvrtletí téhož roku byl o 0,3 % vyšší. Ve stejném období měla EU-27 veřejný dluh 82,2 % (oproti předchozímu čtvrtletí to byl nárůst o 0,5 %).

4.1.1 Řecko

Řecko je členem Evropské unie od roku 1981 a o 20 let později přijalo společnou měnu euro. V mezinárodním obchodě zapojeno především službami (cestovní ruch a námořní doprava), ale významnou část tvoří také zemědělství. Řecko nepatří k zemím se silnou průmyslovou základnou, odvětví průmyslu a energetiky se na tvorbě HDP podílí méně než 15 %.

Během roku 2008 již většina zemí pocítila negativní dopad globální hospodářské krize, přičemž v Řecku pokračovalo období hospodářského růstu. První náznaky příchodu krize se začaly projevovat až v posledním čtvrtletí tohoto roku. V následujícím roce dopadla krize na většinu států EU a růst řecké ekonomiky poprvé od roku 1993 klesl pod nulu (-3,3 % v meziročním srovnání). Největší propad HDP se projevil ve stavebnictví (-25,9 %) a v tržbách z cestovního ruchu (-10,6 %). Recese v ekonomice vedla k prudkému zhoršení veřejných financí. Řecko se již od svého vstupu do eurozóny potýkalo s vyšším schodkem státního rozpočtu, než umožňovala tzv. maastrichtská kritéria. Řecké vládě se v dobách ekonomického růstu nedařilo snižovat schodek veřejných financí. V roce 2004 při hospodářském růstu 4,4 % byl deficit státního rozpočtu 7,5 % HDP, v následujícím roce došlo ke snížení deficitu o 2,3 p.b. (růst HDP byl 2,3 %) a další roky už byly ve znamení opětovného zvyšování schodku. V roce 2006 se ekonomika vrátila ke slibnému růstu, nicméně schodek státního rozpočtu se i nadále prohluboval. Ani situace na trhu práce nebyla příliš příznivá. Na začátku roku 2004 byla míra nezaměstnanosti nad hranicí 10 %, slibný vývoj

ekonomiky měl pozitivní dopad na tento ukazatel a v roce 2008 byl počet nezaměstnaných na trhu práce pouze na úrovni 7,7 %. Hospodářská krize měla negativní dopad nejenom na hospodářský růst, ale také na výrazné zhoršení veřejných financí. V následující tabulce č. 4. 3 je přehled makroekonomických ukazatelů a jejich vývoj od roku 2004 – 2010.

Tabulka č. 4. 3 Makroekonomické ukazatelé Řecka v letech 2004 – 2010 (v %)

Makroekonomické ukazatelé	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
HDP	4,4	2,3	5,5	3	-0,2	-3,3	-3,5
Nezaměstnanost	10,5	9,9	8,9	8,3	7,7	9,5	12,6
Inflace	3	3,5	3,3	3	4,2	1,3	4,7
Deficit státního rozpočtu	-7,5	-5,2	-5,7	-6,5	-9,8	-15,8	-10,6
Veřejný dluh	98,6	100	106,1	107,4	113	129,3	144,9

Zdroj: EUROSTAT, vlastní úprava.

V Řecku se začala vlivem hospodářské krize v roce 2009 výrazně zhoršovat ekonomická situace a řecký státní rozpočet se potýkal s prudkým výpadkem daňových příjmů. Vysoká přezaměstnanost a předlužený státní sektor nedokázal na prudký propad daňových příjmů reagovat rychle a zároveň radikálně. Řecký státní rozpočet se v důsledku toho propadal do obřích schodků, přičemž na konci roku 2009 byl schodek rozpočtu 15,8 % HDP. Prudkým tempem narůstal i řecký státní dluh, který byl v roce 2009 na úrovni 129,3 % HDP. Kombinace nízkého hospodářského růstu s vysokým deficitem státního rozpočtu a veřejným dluhem vytváří obrovský tlak na řeckou ekonomiku. Za prvé dochází ke zvyšování počtu nezaměstnaných na trhu práce, což vede k vyplácení podpor v nezaměstnanosti a dalších sociálních dávek, které vytvářejí tlak na veřejné finance. Za druhé se zvyšují nároky na obsluhu státního schodku. Úroky z 10letých řeckých státních dluhopisů se vyšplhaly na jaře roku 2010 na magickou hranici 10 %, přičemž v dubnu už to bylo 15 %. Na konci roku 2011 se úroky z 10letých státních dluhopisů dostaly až na hranici 35 %. Růst úroků, záporný hospodářský růst a vysoký státní dluh i nadále zhoršoval situaci v Řecku, které se začínalo dostávat do platební neschopnosti, proto byla pomoc ze strany EU nevyhnutelná. První záchranná půjčka byla ve výši 110 miliard eur a poskytly ji

Mezinárodní měnový fond s ostatními členy eurozóny, která měla odvrátit řecký bankrot, přičemž se řecká vláda zavázala přijmout reformy veřejných financí a hospodářské politiky. Po několika měsících bylo však jasné, že záchranná půjčka Řecku v ničem nepomohla. Vysokou zaměstnanost ve veřejném sektoru se snížit nepodařilo a v květnu roku 2011 byla podána neoficiální žádost o další záchrannou půjčku v objemu 100 až 120 miliard eur. Řeckou situaci navíc komplikovalo příliš silné euro, které znemožňovalo řeckým firmám vyvážet své zboží a služby na mezinárodní trhy (především na trhy EU, USA a Turecka). Aby byly řecké produkty na těchto trzích konkurenceschopné, bylo zapotřebí je zlevnit minimálně o 30 % až 40 %. Tohoto opatření lze v krátkém období dosáhnout dvěma způsoby, devalvací vlastní měny nebo snížením platů zaměstnancům firem o stejnou hodnotu, o kterou by bylo nutné řecké produkty zlevnit. Nicméně první varianta je nepřijatelná, neboť Řecko je součástí jednotného prostoru platícím společnou měnou a devalvace měny v jedné zemi může mít negativní dopad v jiné (viz. Optimální měnová oblast). Naopak prudké snížení mezd by vyvolalo sílící nepokoje řeckého obyvatelstva.

Řecko právě v kontextu vysokého zadlužení a přijetí reforem, které jsou nevyhnutelné, požádalo Evropskou komisi nejenom o pomoc finanční, ale i odbornou. Byla sestavena expertní skupina, jejímž úkolem je pomoci Řecku s realizací daných reforem. Podle výslední zprávy expertní skupiny se Řecku díky jejímu poradenství podařilo zajistit efektivnější využívání finanční pomoci z EU, která není poskytována v rámci záchranného balíčku, nicméně v současné době tvoří jeden z mála zdrojů financování hospodářského růstu.

V létě roku 2011 byl dohodnut druhý záchranný balík v objemu 109 miliard eur, který počítal s tím, že do pomoci se dobrovolně zapojí i soukromý sektor. Řecká vláda i nadále přijímala razantní škrtů týkajících se např. snížení počtu zaměstnanců ve veřejném sektoru nebo zvýšení daňové zátěže. Na podzimním summitu eurozóny bylo dohodnuto, že banky odepíší přibližně 50 % svého dluhu a soukromému sektoru bude nabídnuto úvěrové zvýhodnění 30 miliard eur, čímž velikost záchranného balíku dosáhne velikosti 130 miliard eur.

Podle posledních březnových informací, byly formálně naplněny podmínky pro čerpání druhého záchranného balíku v celkovém objemu 130 miliard eur. Přes 85 % soukromých věřitelů držících dluhopisy v celkové hodnotě 152 miliard eur se účastní výměny

řeckých dluhopisů. Věřitelé dostanou nové řecké dluhopisy s nižší nominální hodnotou, delší dobou splatností a nižšími úroky a tím docílí odepsání části řeckého dluhu. Následující tabulka č. 4. 4 ukazuje rozdělení vlastníků řeckých dluhopisů a jejich počet v miliardách eur. Největšími vlastníky dluhopisů jsou hedgeové fondy a drobní investoři vlastníci cenné papíry v celkové hodnotě 53,5 miliardy eur. Druhým největším věřitelem jsou řecké banky, které drží dluhopisy v celkové hodnotě 42 miliardy eur a třetími největšími vlastníky jsou evropské banky držící dluhopisy v objemu 30 miliard eur.

Tabulka č. 4. 4 Přehled věřitelů řeckých dluhopisů

Věřitelé	Hodnota dluhopisů v miliardách eur
Řecké banky	42
Řecké fondy sociálního zabezpečení	20
Ostatní řecké instituce	10
Evropské banky	30
Evropské pojišťovny	10
Ostatní evropské instituce	15
Hedgeové fondy a drobní investoři	53,5
Ostatní	25,1

Zdroj: PATRIA. *Výměna řeckého dluhu byla úspěšná* [online]. [8. 4. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://www.patria.cz/zpravodajstvi/2024200/vymena-reckeho-dluhu-byla-uspesna-ucast-podepsalo-858-veritelu-a-vlada-ji-cac-navysi-na-957-a-co-cds.html>>.

Jak bylo řečeno, Řecko formálně schválilo podmínky pro čerpání peněz z druhého záchranného balíku. Součástí těchto podmínek je, aby Řecko plnilo vývoj celé řady makroekonomický ukazatelů tak, jak je navrhla Evropská komise. Ta spolu s představiteli MMF a ECB bude k uvolňování dílčích úvěrů přistupovat v kvartálních cyklech až po posouzení plnění smluvených podmínek. Podle zprávy EK je počítáno s tím, že řecká ekonomika po propadu o 6,9 % v roce 2011 a letošním zpomalením (odhadované na -4,7 procenta), dosáhne již v roce 2013 stabilizace při nulovém růstu HDP, aby v následujícím roce rostla 2,5 % tempem (viz tabulka č. 4. 5).

Tabulka č 4. 5 Vybrané makroekonomické podmínky EK pro Řecko

Makroekonomické ukazatele	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Reálný růst HDP	-3,2	-3,5	-6,9	-4,7	0	2,5
Nezaměstnanost	8,9	11,7	15,9	17,9	17,8	16,7
Inflace	1,3	4,7	3,1	-0,5	-0,3	0,1
Schodek veřejných financí (% HDP)	-15,8	-10,6	-9,3	-7,3	4,6	-2,1
Vládní dluh (% HDP)	129,3	144,9	165,3	161,4	165,4	162,1

Zdroj: PATRIA. *Řecko si zadělává na problém* [online]. [8. 4. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://www.patria.cz/zpravodajstvi/2039236/recko-si-zadelava-na-problem-podle-expertu-letos-propadne-o-5-ackoliv-financni-pomoc-ziskalo-za-slib-mirnejsiho-poklesu.html>>.

Ekonomické prognózy pro Řecko nejsou příliš příznivé. Podle Evropské komise, která v únoru vydala prognózy hospodářského růstu pro všech 27 zemí EU, se řecká ekonomika propadne o 4,3 %, což v sobě odráží i nízkou důvěru domácností a firem. Podle řecké Nadace pro hospodářský a průmyslový výzkum (IOBE) by řecká ekonomika v letošním roce měla poklesnout až o 5 %, přičemž nezaměstnanost by podle ní měla vzrůst z loňských 17,3 % na 20 %, což je mimo jiné v rozporu s cíli EK. Zpráva IOBE také uvádí, že míra inflace klesne z loňských 3,1 % na méně než jedno procento. Prognóza EK mimo jiné počítá s tím, že řecká ekonomika se v letošním roce dostane do mírné deflace (-0,5 %). Dále EK předpokládá oslabení domácí poptávky vzhledem k očekávanému růstu nezaměstnaných na trhu práce a snižování mezd v soukromém, ale i veřejném sektoru. Nepředpokládá se růst exportu, který by měl posílit řeckou konkurenceschopnost i když dochází ke snížení nákladů práce, ale také nízký dovoz bude i nadále ovlivněn slabou domácí poptávkou.

4.1.2 Itálie

Itálie je jednou ze zakládajících členů spolu s Francií, Německem, Velkou Británií a zeměmi Beneluxu Evropských společenství a to již od roku 1958. Rozloha Italské republiky je 301 338 km² s více než 60 mil obyvateli, přičemž k italské národnosti se hlásí 98 % všech obyvatel (výrazné národnostní menšiny jsou národnosti německé, slovinské, francouzské, cikánské, africké a asijské). Itálie svým umístěním patří k cílovým zemím z hlediska migračních toků, kdy ke konci roku 2009 mělo povolení

k dlouhodobému pobytu přes 4 milióny cizinců (7 % z 60 340 000 rezidentních obyvatel, v roce 2008 to bylo 6,5 %).

Nejdůležitějším sektor italského hospodářství z hlediska zapojení Itálie do mezinárodního obchodu je průmysl, i když se na tvorbě HDP podílí jen 23 %. Trendem v průmyslově vyspělých zemích světa je, že průmysl ustupuje sektoru služeb a Itálie není výjimkou. Největší podíl v průmyslovém odvětví má hutnický, strojírenský a chemický průmysl. Důležitým odvětvím je také papírenský, elektrotechnický, elektronický a farmaceutický průmysl. Itálie byla vždy textilní a obuvnickou velmocí, nic méně dnes čelí velkému tlaku levného asijského dovozu, kterému nedokáže konkurovat především v nízkých výrobních nákladech.

Výrazné rozdíly jsou mezi severní a jižní částí Itálie, kdy sever je spíše průmyslově orientovaný naopak na jihu převládá zemědělství. Zatímco v severní Itálii dává zemědělství obživu 5,5 % průběžnému obyvatelstvu a podílí se 2,5 % na tvorbě HDP, na jihu zemědělství živí 13,2 % průběžného obyvatelstva a na tvorbě hrubého domácího produktu se podílí 5,7 %. Nejvýznamnějšími rostlinnými produkty zemědělské výroby patří pšenice, kukuřice, žito, rýže, cukrová řepa, atd. Itálie je také velkým pěstitelem ovoce, především citrusových plodů, jablek, hrušek a broskví.

Sektor služeb je z hlediska podílu na tvorbě HDP a zaměstnanosti nejdůležitějším sektorem italské ekonomiky. Zaměstnává přes 60 % obyvatelstva v produktivním věku a přibližně stejnou měrou se podílí na tvorbě HDP. Největší složkou sektoru služeb je obchod včetně hotelové činnosti, restaurací a opraven, podílí se na tvorbě HDP 18,3 % a 22 % zaměstnaností. Státní správa vykazuje 13,2 % zaměstnanost a veřejný sektor se tak stává významným zaměstnavatelem.

Aktuální informace o zahraničním obchodu vypovídají o nárůstu italského exportu především do zemí EU. V červenci roku 2011 vzrostl export o 2,3 % oproti předchozímu měsíci, naopak import ve stejném období poklesl o 0,4 %. Mezi nejvýznamnější exportní trhy patří Rusko, Švýcarsko, Turecko a Japonsko. Itálie má se zeměmi mimo EU záporné saldo zahraničního obchodu v hodnotě 315 milionů eur. Nejvíce se na italském vývozu podílí strojírenský průmysl a v poslední době se zvýšila zahraniční poptávka po produktech krátkodobé spotřeby.

Tabulka č. 4. 6 Makroekonomické ukazatelé Itálie v letech 2004 – 2010 (v %)

Makroekonomické ukazatelé	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
HDP	1,7	0,9	2,2	1,7	-1,2	-5,1	1,5
Nezaměstnanost	8	7,7	6,8	6,1	6,7	7,8	8,4
Inflace	2,3	2,2	2,2	2	3,5	0,8	1,6
Deficit státního rozpočtu	-3,5	-4,4	-3,4	-1,6	-2,7	-5,4	-4,6
Veřejný dluh	103,4	105,4	106,1	103,1	105,8	115,5	118,4

Zdroj: EUROSTAT, vlastní úprava

Hospodářská krize se nevyhnula ani Itálii. Její hospodářská výkonnost v roce 2008 poklesla o 1,2 % a o rok později už byl propad hospodářského růstu o -5,1 %. Nicméně v roce 2010 se vrátila ke slabému růstu (1,5 %). Míra nezaměstnanosti byla v době propuknutí krize 7,8 % a v následujícím roce stoupla o 0,6 %. V tomto období dochází také k nárůstu státního dluhu z 2,7 % na 5,4 % HDP a to nejen hospodářskou krizí, ale i expanzivní fiskální politikou. Další z makroekonomických ukazatelů, které sledují kondici dané ekonomiky je veřejný dluh. Itálie byla jednou ze zemí, která při vstupu do eurozóny neplnila hranici 60 % veřejného zadlužení k HDP a převyšovala jí téměř dvojnásobně, i přesto se stala jejím členem. Podle údajů Eurostatu, byla míra veřejného dluhu na konci roku 2010 na hodnotě 118,4 %, což představuje 1,9 bilionu eur.

Problémy, které rozpoutala hospodářská krize, se nevyhnuly ani Itálii, která se potýká s hospodářským útlumem a vysokým veřejným zadlužením. Tato situace měla také politický dopad, kdy na podzim minulého roku podal demisi italský premiér Silvio Berlusconi. Důvodem byla ztráta většiny poslaneckých hlasů při hlasování o státním závěrečném účtu. Drastické škrtky a zvýšení příjmu musela přijmout i italská vláda. Nová vláda pod vedením ekonoma Maria Montiho, přijala začátkem prosince minulého roku balík protikrizových opatření, s cílem ozdravit veřejné finance a nastartovat ekonomický růst. Celková hodnota navržených úspor má být 30 miliard eur, přičemž 20 miliard má jít v letech 2012 – 2014 do investic na podporu ekonomického růstu a 10 miliard na zvýšení zaměstnanosti. Balík opatření obsahoval např. zvýšení daně z nemovitosti, počítá nově i se zdaněním luxusního zboží (lodě, letadla, atd.), zvýšení DPH od roku 2012 a přijetí důchodové reformy. Italská vláda mimo jiné počítá

s vyrovnaným schodem státního rozpočtu do roku 2013, aniž by tím utlumovala hospodářský růst, bez kterého je snižování deficitů nemožné.

Evropská komise vydala v únoru prognózu vývoje ekonomik zemí EU, ve které konstatuje, že italská ekonomika ve druhé polovině roku 2011 vstoupila znovu do recese. Příčiny spatřuje ve stále trvajícím napětí na trhu s dluhopisy nejen v Itálii, ale i v eurozóně, kde jsou stále přísnější úvěrové podmínky, které ovlivňují soukromý sektor a tím prudce zhoršují ekonomickou důvěru a způsobují pokles poptávky. Evropská komise zhoršila růstové vyhlídky italské ekonomiky ve srovnání s podzimní prognózou. Podle ní by reálný HDP měl růst v prvním čtvrtletí roku 2012 o 0,7 % a ve druhém čtvrtletí téhož roku o 0,2 %. Tento slabý růst je odůvodněn tím, že stále přetrvává zvýšená nejistota jak na straně spotřebitelů, kteří omezují své výdaje, tak i na straně firem. Evropská komise ve své prognóze uvádí, že soukromá spotřeba bude i v letošním roce klesat, především z důvodu snížení reálného disponibilního důchodu domácností, poklesu zaměstnanosti a přijetí velkých fiskálních opatření přijatá v letech 2010 – 2011. Míra inflace měřená indexem spotřebitelských cen by měla v roce 2012 zůstat na stejné úrovni jako v minulém roce 2,9 %. Tato relativně vysoká inflace (i přes klesající domácí poptávku a snižování nákladů práce) je vysvětlena růstem ceny ropy a dopadem fiskálních opatření. Italská vláda zvýšila sazbu DPH z 20 na 21 % s účinností od 17. září 2011, tato opatření jsou úzce spjata s reformou daňového a sociálního systému. Většina potravin je ze zvýšené sazby DPH vyloučena, dotkla se však některých produktů běžné spotřeby (alkoholické nápoje, pohonné hmoty, oblečení, atd.), ze kterých by měl stát vytěžit podle odhadu dalších 30 až 45 miliard eur. Podle zprávy Evropské komise dojde v letošním roce k poklesu dovozu především z důvodu poklesu domácí poptávky. Naopak export by měl i nadále růst a to především extra unijní obchod s partnery EU.

4.1.3 Španělsko

Španělsko vstupovalo do Evropských společenství společně s Portugalskem již v roce 1982 a členem eurozóny se stalo v roce 1999. Vývoj španělské ekonomiky byl v letech 2004 – 2007 poměrně stabilní, kdy ekonomika rostla přes tři procenta ročně. Z tabulky č. 4. 7 je patrné, že Španělsko se trochu vymyká trendu, kterým šly předchozí zmiňované země (Řecko a Itálie), v ukazatelích deficitu státního rozpočtu a veřejného

dluhu. Podíváme – li se vývoj veřejných financí od roku 2004 do příchodu krize, vidíme, že Španělsko mělo v letech 2005 – 2007 přebytkový státní rozpočet. V roce 2005 byl přebytek ve výši 1,3 % HDP a o rok později dokonce 2,4 %. Také ukazatel veřejného dluhu k HDP nepřevyšoval hranici 60 %, jak tomu bylo u jiných zemí, které do eurozóny vstupovaly. Největším problémem španělské ekonomiky nebyly veřejné finance, ale nezaměstnanost, která se i v dobách ekonomického růstu pohybovala poměrně vysoko. V roce 2004 byla míra nezaměstnanosti 10,9 % a v roce 2007 bylo nezaměstnaných na trhu práce 8,3 %.

Tabulka č. 4. 7 Makroekonomické ukazatelé Španělska v letech 2004 – 2010 (v %)

Makroekonomické ukazatelé	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
HDP	3,3	3,6	4,1	3,5	0,9	-3,7	-0,1
Nezaměstnanost	10,9	9,2	8,5	8,3	11,3	18	20,1
Inflace	3,1	3,4	3,6	2,8	4,1	-0,2	2
Deficit státního rozpočtu	-0,1	1,3	2,4	1,9	-4,5	-11,2	-9,3
Veřejný dluh	46,3	43,1	39,6	36,2	40,1	53,8	61

Zdroj: EUROSTAT, vlastní úprava.

Příchod světové hospodářské krize negativně ovlivnil španělskou ekonomiku, její hospodářský růst v roce 2008 klesl o 2,6 % oproti předcházejícímu roku. Veřejné finance se po tříletém přebytku propadly do 4,5 % deficitu a začal se zhoršovat ukazatel veřejného dluhu. V roce 2009, kdy byla hospodářská krize v plné síle, se hospodářský růst propadl do záporných čísel (-3,7 %), a schodek státního rozpočtu se propadl na 11,2 % HDP. Prudce vzrostla míra nezaměstnanosti, kdy v roce 2009 bylo na trhu práce o 6,7 % nezaměstnaných více než v minulém roce. Negativní vývoj makroekonomických ukazatelů pokračoval i v následujícím roce. Španělská ekonomika se nadále držela v recesi, schodek státního rozpočtu se nadále zvyšoval a míra nezaměstnanosti se dostala na hranici 20 %.

Podle Eurostatu byla únorová míra nezaměstnanosti ve Španělsku na úrovni 23,6 %, což je nejvyšší v celé Evropské unii a představuje tak 5 a čtvrt milionů lidí bez práce. Španělsko se potýká i s vysokou nezaměstnaností mladých lidí. Průměrná míra nezaměstnaných mladých lidí v eurozóně je 21,6 %, na španělském trhu práce je však

nejvyšší z celé EU 50,5 % (druhý nejvyšší počet mladých lidí bez práce mělo v prosinci 2011 už jen Řecko 50,4 %). Špatná situace na španělském trhu práce je způsobena slabou domácí poptávkou, kdy vláda v důsledku dluhové krize musí škrtat a to se negativně projevuje právě na trhu práce. Druhým důvodem, proč míra nezaměstnanosti ve Španělsku patří mezi nejvyšší, je malá flexibilita tamního trhu. Podle španělské vlády by situaci na trhu práce mohla pomoci reforma, která je zaměřena právě na flexibilitu trhu práce (např. zjednodušuje propouštění zaměstnanců). Ekonomové naopak oponují tím, že další přírůstek nezaměstnaných bude vytvářet tlak na zvyšování podpor v nezaměstnanosti ze státního rozpočtu a vybere se méně na daních z příjmů i ze spotřeby a dluhová spirála nebude brát konce.

Evropská komise ve své zprávě potvrzuje, že výhled španělské ekonomiky není příliš pozitivní, ať už z důvodu toho jak se vyvíjí situace v eurozóně, ale také v samotném Španělsku. Slabý hospodářský růst v roce 2011 podle Eurostatu (0,7 %) odpovídá snížením veřejných výdajů, relativně vysokým úrokům, za kterých si Španělsko půjčuje na obsluhu svého dluhu (úroky z 10letých vládních dluhopisů v březnu opět přesáhly 5,5 % hranici) a velmi nepříznivou situací na trhu práce. Podle prognózy EK je pro letošní rok očekáván růst reálného HDP kolem 1 % a to s přihlédnutím na další konsolidaci veřejných financí. Soukromá spotřeba, ovlivněna vysokou nezaměstnaností, velkým zadlužením domácností a ztíženému přístupu k úvěrům, by v letošním roce měla být výrazně slabší. Prognóza uvádí, že by měla výrazně zpomalit míra inflace z 3 % (2011) na 1,3 % (2012), což by mohlo španělské ekonomice pomoci při zvyšování konkurenceschopnosti.

4.1.4 Portugalsko

V roce 1986 byl vstup Portugalska do Evropských společenství spojen s výraznými ekonomickými změnami a dnes ho řadíme mezi vyspělé ekonomiky světa s vysokými příjmy. Z historického hlediska portugalská ekonomika přímo vybízí k tomu, aby se zařadila mezi vyspělé státy, neboť vlastnilo řadu kolonií v Asii, Africe a Americe. Síla Portugalska jakožto světové mocnosti začala průběžně upadat, kterou zapříčinilo především osamostatnění Brazílie v roce 1822. Ekonomický rozmach země zažila až v letech 1950 – 1973 za vlády Antónia de Oliveira Salazara. Druhá éra rozkvětu přišla se vstupem do Evropských společenství. Finanční prostředky čerpané ze

strukturálních fondů EU přispěly k ekonomickému blahobytu země. Projekty byly zaměřeny na rozvoj infrastruktury, zlepšení průmyslu, modernizace v sektoru zemědělství a rybolovu. Portugalsko od svého vstupu do EU využilo prostředky z kohezního a strukturálních fondů, které představovaly 2 – 3 % ročního HDP. To vedlo ke zvyšování hrubého domácího produktu na hlavu, kdy při vstupu do EU byl na úrovni 55 % průměru EU, dnes činí 80 %.

Vstup do Evropské unie vedl ke stabilizaci portugalské ekonomiky, její růst na konci 90. let byl poměrně vysoký a pohyboval se kolem 4 % (nejvyšší růst 5,1 % byl v roce 1998). Další roky byly ve znamení slabého ekonomického růstu, do první recese se ekonomika dostala v roce 2003 (-0,9 %). Růstová křivka se zastavila na nejvyšším bodě v roce 2007, kdy růst ekonomiky byl 2,4 %. Nezaměstnanost byla poměrně stabilní, pohybovala se kolem 8 %. Portugalsko již při svém vstupu do eurozóny mělo deficitní státní rozpočet, který od roku 2004 neustále narůstal, přičemž v roce 2005 se dostal na 5,9 % HDP. Míra veřejného dluhu do roku 2004 patřila v eurozóně pod průměr, Portugalsko se pohybovalo na úrovni Nizozemska či Francie. Od tohoto roku začal veřejný dluh postupně narůstat a srovnal se na úroveň Německa, Rakouska a Francie. Hospodářská krize měla za následek snížení hospodářského růstu o 2,9 % oproti roku 2008 a vytvářela obrovský tlak na veřejné finance. Deficit státního rozpočtu v roce 2009 vzrostl na rekordních 10,1 % HDP (meziroční nárůst byl o 6,5 % oproti předchozímu roku) a míra veřejného dluhu vzrostla na 83 % (v meziročním srovnání nárůst o 11,4 %). Míra nezaměstnanosti se vyšplhala nad deseti procentní hranici a míra inflace se dostala do záporných hodnot, to může mít z dlouhodobého hlediska negativní dopad na celou ekonomiku. V roce 2010 se hospodářský růst dostal na úroveň roku 2006, ale míra nezaměstnanosti se nadále zvyšovala a zastavila se na úrovni 12 %. Podle dubnových údajů Eurostatu se portugalská ekonomika v roce 2011 propadla opět do recese (-1,6 %) a podle odhadů by se recese měla i nadále prohlubovat (- 3,3 %), mírné oživení portugalskou ekonomiku čeká až v roce 2013 (1,1 %).

Tabulka č. 4. 8 Přehled makroekonomických ukazatelů v letech 2004 – 2010 (v %)

Makroekonomické ukazatelé	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
HDP	1,6	0,8	1,4	2,4	0,0	-2,9	1,4
Nezaměstnanost	7,5	8,6	8,6	8,9	8,5	10,6	12
Inflace	2,5	2,1	3	2,4	2,7	-0,9	1,4
Deficit státního rozpočtu	-3,4	-5,9	-4,1	-3,1	-3,6	-10,1	-9,8
Veřejný dluh	57,6	62,8	63,9	68,3	71,6	83	93,3

Zdroj: EUROSTAT, vlastní úprava.

Již v roce 2011 bylo jasné, že portugalská vláda bude muset přijmout úsporná opatření. Nárůst nezaměstnaných na trhu práce a mírný hospodářský růst vyvíjel obrovský tlak na veřejné finance. Po neúspěšném prosazení reformních opatření vláda v březnu 2011 podala demisi a Portugalsko se začalo připravovat na novou vládu. V té době mu byla poskytnuta záchranná půjčka v celkové hodnotě 78 miliard eur, která by měla být vyčerpaná v tříletém cyklu. Portugalsko se stalo již třetí zemí, která požádala o finanční pomoc (první o půjčku požádalo Irsko a následovalo Řecko). Na finanční pomoci se podílí EU v rámci Evropského finančního stabilizačního mechanismu (EFSF) a Mezinárodní měnový fond. Vláda se tím zavázala přijmout reformní opatření týkající se jak úspor na výdajové straně státního rozpočtu, tak i opatření, která povedou k růstu ekonomiky a zvýšení konkurenceschopnosti. Reformy budou směřovat k odstranění nepružnosti na trhu práce, podpoře podnikání při zachování sociálního postavení občanů. Podle Evropské komise bude i tento rok ve znamení další fiskální konsolidace a urychlené snížení zadluženosti domácností a firem. EK předpokládá zpomalení zahraniční poptávky po portugalských produktech z důvodu negativního vývoje v EU i eurozóně. Soukromé investice, zejména do stavebnictví by měly nadále klesat, především z důvodu zpřísnění úvěrových podmínek tamních bank. Vysoká inflace v roce 2011 (3,6 %) byla způsobena zvýšením nepřímých daní a zvyšující se cenou ropy. Podle prognózy se očekává i růst nezaměstnaných na trhu práce z důvodu poklesu hospodářského růstu, který by měl pokračovat až do roku 2013.

4.2 Nové finanční nástroje EU

4.2.1 Evropský fond finanční stability

Dluhová krize v Evropě uvedla některé země do pozice, ve které již nebyly schopny dostat svým závazkům a musely požádat EU o finanční pomoc. Členské státy eurozóny se na základě rozhodnutí přijatá v rámci Ecofinu 9. května 2010 rozhodly vytvořit Evropský fond finanční stability,⁴⁷ kterému byl dán mandát k zajištění finanční stability v Evropě tím, že bude poskytovat finanční pomoc členským zemím eurozóny. Finanční prostředky EFSF poskytuje vydáváním dluhopisů nebo jiných cenných papírů na kapitálových trzích. Celková finanční garance záchranného fondu je 780 miliard eur, přičemž úvěrová kapacita fondu je 440 miliard eur. Při založení byl fondu přidělen nejvyšší možný rating od Moody a Fitch Ratings (AAA), Standard & Poors přidělila rating AA+.

Evropský fond finanční stability využívá tyto nástroje:

- Poskytuje úvěry zemím ve finančních potížích.
- Intervenuje s dluhopisy na primárních a sekundárních trzích. Intervence na sekundárním trhu budou probíhat pouze na základě analýzy ECB, která zváží možná rizika na základě preventivního programu.
- Poskytnutí financí k rekapitalizaci finančních institucí.

Tabulka č. 4. 9 Příspěvky zemí eurozóny do EFSF

Země	mil. EUR	Země	mil. EUR
Německo	211 046	Finsko	13 974
Francie	158 488	Irsko	12 378
Itálie	139 268	Slovensko	7 728
Španělsko	92 544	Slovinsko	3 664
Nizozemsko	44 446	Estonsko	1 995
Belgie	27 032	Lucembursko	1 947
Řecko	21 898	Kypr	1 526
Rakousko	21 639	Malta	704
Portugalsko	19 507	Celkem	779 783

Zdroj: EUROPEAN FINANCIAL STABILITY FACILITY [online]. [11. 4. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://www.efsf.europa.eu/about/index.htm>>.

⁴⁷ EFSF – European Financial Stability Facility. EFSF je společnost vlastněná členskými státy eurozóny registrovaná v Lucembursku. V čele stojí bývalý generální ředitel pro hospodářské a finanční záležitosti při Evropské komisi, Klaus Regling.

Evropský fond finanční stability by měl fungovat do roku 2012 a poté do konce roku 2013 souběžně s novým finančním nástrojem (Evropský stabilizační mechanismus, kapitola 5.3.2), který nahradí EFSF. Tento nový finanční nástroj bude určen k financování nových programů od července roku 2012 a EFSF bude určen k financování těch programů, které byly zahájeny před tímto datem. Po roce 2013 bude EFSF pokračovat v administrativní činnosti a to po dobu, než budou splaceny všechny vydané dluhopisy.

4.2.2 Evropský finanční stabilizační mechanismus

Evropský finanční stabilizační mechanismus⁴⁸ vytvořený v květnu 2010 je součástí širší záchranné sítě pro země EU, které se dostanou do finančních problémů. EFSM opravňuje EK mobilizovat prostředky až do výše 60 mld. eur formou emise dluhopisů, které jsou ručeny rozpočtem EU. Z takto získaných fondů mohou být poskytnuty půjčky členským státům EU, které se dostanou do potíží s financováním svého veřejného dluhu. Evropský finanční stabilizační mechanismus byl koncipován jako dočasný záchranný mechanismus, podobně jako EFSF.

Pokud se některá členská země rozhodne požádat o finanční pomoc, musí podat žádost, která obsahuje posouzení finančních potřeb, popis opatření, která mají být přijata pro obnovení finanční stability. Rada na návrh Komise pak rozhoduje o poskytnutí finanční pomoci členskému státu. Pokud se rozhodne půjčit prostředky, stanoví se plán, který obsahuje postup a délku finanční pomoci, částku, počet splátek další podmínky stanoveny EK, které mají vést ke zlepšení hospodářské a finanční situace daného státu. EK následně s ECB dohlíží na plnění podmínek, za kterých byla pomoc poskytnuta a v případě jakýchkoliv změn může provést úpravu „ozdravného programu.“ Nyní finanční prostředky z EFSM v celkovém objemu 48,5 mld. eur, které mají být vyplaceny během tří let, čerpá Irsko (22,5 mld. eur) a Portugalsko (26 mld. eur).

⁴⁸ EFSM – European financial stabilisation mechanism.

4.2.3 Evropský stabilizační mechanismus

Evropská rada se dne 24. června 2011 rozhodla zřídit trvalý mechanismu na řešení dluhové krize v EU a tím je Evropský stabilizační mechanismus.⁴⁹ Úkolem ESM bude používat vhodnou finanční strategii tak, aby byl zajištěn členským státům přístup k finančním zdrojům a aby mohla být rozšířena finanční pomoc těm zemím, které se ocitnou v hospodářských problémech, za tržních podmínek. Cílem je, aby ESM vstoupil v platnost v červenci 2012 poté, co smlouvu ratifikují členské státy představující 90 % základního kapitálu. Evropský stabilizační mechanismus bude mít úvěrovou kapacitu 500 miliard eur, nicméně na zasedání Euroskupiny konané v březnu 2012 bylo rozhodnuto, že EFSF by zůstal funkční až do července 2013.

Orgány Evropského stabilizačního mechanismu:

- Generální ředitel – jmenován správní radou a bude předsedat představenstvu.
- Správní rada – skládající se z ministrů financí členských států eurozóny, evropským komisařem pro hospodářské a měnové záležitosti a prezidentem ECB (bude mít status pozorovatele).
- Představenstvo – tvořeno jedním ředitelem a jedním zástupcem, kterého si bude jmenovat každá země eurozóny.⁵⁰

Celkový upsaný základní kapitál ESM bude ve výši 700 miliard eur, z této částky bude 80 miliard eur v podobě vloženého kapitálu získaného od členských států eurozóny. Klíč, který stanovuje velikost kapitálových vkladů pro země eurozóny, byl stanoven na bázi splaceného kapitálu Evropské centrální banky. Členské státy s HDP/obyv. nižší než 75 % průměru EU, budou mít výjimku na dobu 12 let po jejich vstupu do eurozóny. Dočasná výjimka bude $\frac{3}{4}$ rozdílu mezi HND a kapitálu ECB.

Finanční pomoc z ESM bude poskytována na základě žádosti o finanční pomoci členským státem předloženou předsedovi správní rady. Evropská komise ve spolupráci s ECB posoudí, zda situace státu představuje riziko pro finanční stabilitu eurozóny jako celku. Rovněž se bude posuzovat udržitelnost veřejného dluhu a skutečná potřeba finančních prostředků, kterou stát požaduje. Tato posouzení by měla být provedena ve

⁴⁹ ESM – European Stability Mechanism nahradí dočasně zřízení EFSF. ESM bude zřízen jako mezivládní organizace se sídlem v Lucemburku a bude využívat stejné nástroje jako EFSF.

⁵⁰ European Financial Stability Facility. *EFSF a ESM* [online]. [11. 4. 2012]. Dostupné z WWW: <http://www.efsf.europa.eu/attachments/faq_en.pdf>.

spolupráci s MMF. Na základě hodnocení EK provedené společně s ECB (pokud to bude možné i s MMF) vyhotoví „Memorandum“ obsahující podrobnosti finanční pomoci. EK memorandum podepíše jménem ESM a představenstvo poté schválí finanční pomoc. Zodpovědná za dodržování podmínek čerpání finanční pomoci bude EK spolu s ECB, příp. MMF.

4.3 Shrnutí

Faktory ovlivňujících solventnost a schopnost splácet veřejné zadlužení státu existuje velké množství (například velikost a výkon ekonomiky, politický systém, rozpočtová disciplína, míra korupce, transparentnost justičního systému, velikost tzv. šedé ekonomiky apod.). Jednotlivé faktory nejsou nutně samy o sobě příčinou narůstání veřejného dluhu, ale pokud jich ovlivňuje určitou ekonomiku více zároveň, mohou se stát v tomto směru naprosto zásadními.

Z analýzy jasně vyplynulo, že tendence k veřejnému zadlužování jsou patrné už od počátku vzniku eurozóny. Především Řecku a Itálii se nepodařilo během posledních deseti let zreformovat veřejné finance a jejich veřejný dluh se dlouhodobě udržuje na velmi vysoké úrovni přes sto procent HDP. Kombinace tohoto faktoru a hospodářské krize způsobila, že Řecko muselo požádat o finanční pomoc EU, která prostřednictvím Evropského fondu finanční stability půjčila Řecku 110 mld. eur v roce 2010 a 130 mld. eur v roce 2012, jinak by stát nedostal svým závazkům vůči investorům. Cílem pomoci EU je, aby se řecký veřejný dluh dostal do roku 2020 na úroveň 120,5% HDP. Naopak Řecko se zavázalo provést reformy veřejného sektoru a zavést úsporná opatření.

5 Závěr

Ukazatel veřejného dluhu většiny zemí EU nabývá za současné hospodářské situace velmi kritických hodnot. Podíváme-li se blíže na ukazatel veřejného dluhu zemí eurozóny, lze s jistotou říci, že hranice 60 % HDP stanoven maastrichtskými konvergenčními kritérii byl některými státy porušován již od samého vzniku. Mezi země, které nedodržovaly stanovenou hranici, patřily Belgie (113,7 %), Itálie (113,7 %), Nizozemsko (61,1 %), Německo (60,9 %) a Rakousko (67,2 %). O dva roky později euro přijalo Řecko, jehož veřejný dluh byl na úrovni 94 %. Také Malta nedodržela požadovanou hodnotu a s veřejným dluhem na úrovni 62,1 % se stala dalším členem. Problémem těchto zemí bylo především to, že se jim trvale nepodařilo úroveň veřejného dluhu snižovat, ba naopak. V roce 2010 byla míra veřejného dluhu v eurozóně 85,3 % HDP, přičemž nejvyšší dluh mělo Řecko (144,9 %), Itálie (118,4 %), Belgie (96,2 %) a Portugalsko (93,3 %). Hospodářská krize, která Evropskou unii zasáhla v roce 2008, měla za následek prudký pokles výkonnosti evropských ekonomik a zhoršení stavu veřejných financí. V roce 2004 mělo Řecko veřejný dluh 98,6 % a o šest let později to bylo již 144,9 %. Také v Itálii docházelo k postupnému nárůstu z 103,4 % (2004) na 118,4 % HDP (2010) a Portugalsku se míra veřejného dluhu za posledních šest let zvýšila o necelých 40 % (z 57,6 % na 93,3 % HDP). Výjimkou ze skupiny PIGS bylo Španělsko, jeho veřejný dluh poprvé překročil hranici 60 % v roce 2010 o jedno procento.

Z analýzy vyplynula tendence k narůstání veřejného dluhu již od samého počátku HMU. Dnes je situace nejhorší v Řecku, které muselo žádat v roce 2010 o první záchrannou půjčku ve výši 110 mld. eur prostřednictvím Evropského fondu finanční stability. Nyní byl Řecku schválen druhý záchranný balík peněz podmíněný řadou reforem v oblasti státní správy v celkové výši 130 mld. eur, přičemž prvních 6 mld. eur bylo poskytnuto na konci dubna. Cílem pomoci je, aby se řecký veřejný dluh, dostal do roku 2020 na úroveň 120,5% HDP.

Největší problém španělské ekonomiky spatřuji ve velkém počtu nezaměstnaných na trhu práce, především mladých lidí. Z posledních údajů vyplývá, že míra nezaměstnanosti v prvním čtvrtletí letošního roku stoupla na 24,4 %, přičemž míra nezaměstnanosti mezi mladými lidmi je 50 %, což je nejvíce v celé EU. Druhý velmi závažný problém je v podílu nesplacených úvěrů, který v únoru narostl o 8,2 % (oproti

předchozímu měsíci je to nárůst o 0,3 %). Španělské banky jsou tak zcela závislé na půjčkách Evropské centrální banky. Situace španělské ekonomiky je natolik vážná, že se hovoří o tom, zda Španělsko nebude další zemí, která bude potřebovat finanční pomoc Evropské unie.

Z analýzy diplomové práce vyplývá, že samotná hospodářská krize nevedla ke zhoršení veřejných financí zemí EU, ale dle mého názoru tyto problémy pouze urychlila či dokonce prohloubila. Snížení veřejného dluhu a ozdravení veřejných financí je možné zejména snížením veřejných výdajů nebo zvýšením daňové zátěže. Evropské unii by jistě pomohl návrat k hospodářskému růstu, což by přineslo další zvýšení příjmů do státních rozpočtů. Avšak podle odhadů EK se pro letošní rok odhaduje růst HDP EU i eurozóny pouze 0,5 % a v roce 2013 by mělo dojít k mírnému zrychlení, kdy růst v EU by měl být 1,25 % a v eurozóně 1,5 %.

Zda je optimální, aby Řecko, potažmo další státy, které se dostanou do finančních problémů, měly opustit eurozónu, je velice diskutovaným tématem bez jasné odpovědi. Kritici společné měnové unie oponují tím, že nelze mít společnou měnovou politiku (pro země platící eurem) a fiskální politiku v rukou národních vlád, neboť koncepci hospodářské politiky je nutno vytvářet v souladu s těmito politikami. Je tedy nutné mít společnou fiskální politiku. Jiní naopak říkají, že Evropská unie je tvořena na principu solidarity a státům by pomoc měla být poskytnuta.

Seznam použité literatury

Monografické publikace

1. BALDWIN, Richard a Daniel GROS, Luc LEAVEN. *Completing the Eurozone Rescue: What More Needs to be Done?* London: Centre for Economic Policy Research, 2010. 98s. ISBN 978-1-90714210-9.
2. DĚDEK, Oldřich. *Historie evropské měnové integrace: Od národních měn k euru*. Praha: C. H. Beck, 2008. 288 s. ISBN 978-80-7400-076-8.
3. DVOŘÁK, Pavel. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008. 343 s. ISBN 978-80-7400-075-1.
4. HRNČÍŘ, Miroslav. *Měnová teorie a politika*. 1. Vyd. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2010. Edice EUPRESS. 80 s. ISBN 978-80-7408-033-3.
5. KENEN, P. B.: The Theory of Optimum Currency Areas: An Eclectic View, In: *Mundel, R., Swoboda, A. (eds.): Monetary Problems in the International Economy*, University of Chicago Press, 1969.
6. KRUGMAN, Paul. *Návrat ekonomické krize*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2009. 168 s. ISBN 978-80-7021-984-3.
7. KOHOUT, Pavel. *Finance po krizi: důsledky hospodářské recese a co bude dál*. 2. vyd. Praha: Grada, 2010. 266 s. ISBN 978 -80-247-3583-2.
8. KUČEROVÁ, Irah. *Hospodářské politiky v kontextu vývoje Evropské unie*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2010. 367 s. ISBN 978-80-246-1628-5.
9. KUČEROVÁ, Zuzana. *Teorie optimální měnové oblasti a možnosti její aplikace na země střední a východní Evropy*. Praha: Vydavatelství ČVUT, 2005. 141 s. ISBN 80-86729-18-4.
10. LACINA, Lubor. *Učebnice evropské integrace*. 3. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2011. 468 s. ISBN 978-80-87474-31-0.
11. LACINA, Lubor a kol. *Měnová integrace: Náklady a přínosy členství v měnové unii*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007. 538 s. ISBN 978-80-77179-560-5.
12. MUNDELL, Robert. *A Theory of Optimum Currency Areas*. *The American Economic Review*, 1961, vol. 51, no. 4, p. 657-665.

13. PLCHOVÁ, Božena, Josef Abrahám, Mojmír Helísek. *Česká republika a EU*. 1. vyd. Praha: Agentura KRIGL, 2010. 206 s. ISBN 978-80-86912-39-4.
14. ŽÍDEK, Libor. *Dějiny světového hospodářství*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. 391 stran. s. 67. ISBN 978-80-7380-035-2.

Elektronické publikace

15. BALABÁN, Miloš, Jakub Kašík, Libor Stejskal, Antonín Rašek. *Tři scénáře o budoucnosti světa, EU a ČR* [online]. [11. 3. 2012]. Dostupné z WWW: <http://www.population-protection.eu/attachments/037_vol2n2_balaban_kasik_stejskal_rasek.pdf>.
16. HORVÁTH, Roman, Luboš Komárek. *Teorie optimálních měnových zón: rámec k diskusím o monetární integraci*. [online]. [5. 2. 2012]. Dostupné z WWW: <http://journal.fsv.cuni.cz/storage/502_630_631.pdf>.
17. *European Financial Stability Facility. EFSF a ESM* [online]. [11. 4. 2012]. Dostupné z WWW: <http://www.efsf.europa.eu/attachments/faq_en.pdf>.
18. EUROPEAN FINANCIAL STABILITY FACILITY. *Program garantované emise dluhopisů* [online]. [11. 4. 2012]. Dostupné z WWW: <http://www.efsf.europa.eu/attachments/efsf_prospectus_dip_55bn_20120213_en.pdf>.
19. EUROSTAT. *Míra nezaměstnanosti* [online]. [28. 3. 2012]. Dostupné z WWW: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/3-02042012-AP/EN/3-02042012-AP-EN.PDF>.
20. EUROSTAT. *Veřejný dluhu v EU a Eurozóně z 6. 2. 2012* [online]. [28. 3. 2012]. Dostupné z WWW: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/2-06022012-AP/EN/2-06022012-AP-EN.PDF>.
21. EVROPSKÁ KOMISE. *Únorová prognóza hospodářské vývoje EU* [online]. [8. 4. 2012]. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/economy_finance/articles/eu_economic_situation/pdf/2012/2012-02-23-interim-forecast_en.pdf>.
22. EVROPSKÁ KOMISE. *Strategie Evropa 2020* [online]. [1. 3. 2012]. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/ags2012_en.pdf>.
23. EUR-LEX. *Plán hospodářské obnovy* [online]. [28. 2. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0800:FIN:cs:PDF>>.

24. RICHARD POSPÍŠIL. *Kvantitativní teorie peněz, monetární politika regulační opatření ČNB*. [online]. [13. 2. 2012]. Dostupné z WWW: <http://publib.upol.cz/~obd/fulltext/Iuridica2/Iuridica2_21.pdf>.

Internetové zdroje

25. BUSINESSINFO. *Ekonomická charakteristika Itálie* [online]. [25. 3. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cz/sti/italie-ekonomicka-charakteristika-zeme/4/1000683/>>.
26. CZECH TRADE. *Itálie – nejnovější čísla zahraničního obchodu* [online]. [5. 3. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://www.czechtrade.cz/infoservis/novinky/italie-nejnovejsi-cisla-zahranicniho-obchodu-20109/>>.
27. CZECHTRADE. *Itálie zvýšila sazbu DPH* [online]. [9. 4. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://www.czechtrade.cz/infoservis/novinky/italie-zvysila-sazbu-dph-z-20-na-21-20246/>>.
28. ČESKÝ ROZHLAS. *Řecko může dostat půjčku 130 miliard eur* [online]. [8. 4. 2012]. Dostupné z WWW: <http://www.rozhlas.cz/zpravy/ekonomikavevrobe/_zprava/recko-muze-dostat-pujcku-130-miliard-eur-shodli-se-ministri-financi--1029858>.
29. ČESKÝ ROZHLAS. *Rekordní nezaměstnanost ve Španělsku* [online]. [9. 4. 2012]. Dostupné z WWW: <http://www.rozhlas.cz/zpravy/ekonomikavevrobe/_zprava/analytik-za-rekordni-nezamestnanosti-ve-spanelsku-je-mala-flexibilita-trhu-prace--1041092>.
30. IDNES [online]. *BRIC – ekonomický motor planety* [11. 3. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://atanova-zasuvka.blog.cz/1101/bric-ekonomicky-motor-planety>>.
31. EURACTIV. *Fiskální smlouva* [online]. [12. 4. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://www.euractiv.cz/ekonomika-a-euro/clanek/fiskalni-smlouva-bude-soudni-dvur-eu-rozdavat-pokuty-009535>>.
32. EURACTIV. *Zemní plyn, energetika, bezpečnost a vztahy s Ruskem* [online]. [15. 2. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://www.euractiv.cz/energetika/link-dossier/zemni-plyn-energeticka-bezpecnost-a-vztahy-s-ruskem-000057>>.
33. EUROEKONOM. *Řecko na pokraji ekonomického kolapsu* [online]. [8. 4. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://www.euroekonom.cz/analyzy-clanky.php?type=jz-recko-bankrot>>.

34. EUROPEAN FINANCIAL STABILITY FACILITY [online]. [11. 4. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://www.efsf.europa.eu/about/index.htm>>.
35. EUROSOP. *Itálie má protikrizový balík za 30 mld eur* [online]. [25. 3. 2012]. Dostupný z WWW: <<http://www.eurosop.cz/8953/19983/clanek/italie-ma-protikrizovy-balik-za-30-miliard-eur>>.
36. EUROSOP [online]. [12. 4. 2012]. Dostupný z WWW: <<http://www.eurosop.cz/8443/20285/clanek/institucionalni-zalezitosti-v-lednu-2012/>>.
37. EUROSTAT. *Míra veřejného dluhu v zemích EU* [online]. [27. 2. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tec00021&plugin=1>>.
38. EUROSTAT. *Míra schodku veřejných financí v zemích EU* [online]. [27. 2. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsieb080&plugin=1>>.
39. EUROSTAT. *Míra růstu reálného HDP v zemích EU* [online]. [27. 2. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&plugin=1&language=en&pcode=tsieb020>>.
40. EUROSTAT. *Míra nezaměstnanosti v zemích EU* [online]. [27. 2. 2012]. Dostupné z WWW: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=une_rt_a&lang=en>.
41. EUROSTAT. *Míra nezaměstnanosti v zemích EU v roce 2011* [online]. [15. 2. 2012]. Dostupné z WWW: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Unemployment_statistics>.
42. EUROSTAT. *Míra inflace v zemích EU* [online]. [15. 2. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsieb060>>.
43. EUROSTAT. *Výdaje na vědu a výzkum v procentech k HDP* [online]. [15. 2. 2012]. Dostupné z WWW:

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=t2020_20>.

44. EVROPSKÁ CENTRÁLNÍ BANKA. *Historie* [online]. [14. 2. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://www.ecb.int/ecb/history/emu/html/index.cs.html>>.
45. EVROPSKÁ KOMISE. *European Financial Stabilisation Mechanism* [online]. [22. 4. 2012]. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/economy_finance/eu_borrower/efsm/index_en.htm>.
46. EVROPSKÁ KOMISE. *Záchranná půjčka pro Portugalsko* [online]. [11. 4. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/11/227>>.
47. IDNES. *Italská vláda schválila nutné reformy* [online]. [9. 4. 2012]. Dostupný z WWW: <http://ekonomika.idnes.cz/italska-vlada-schvalila-nutne-reformy-a-skrty-za-24-miliard-eur-p63-/eko_euro.aspx?c=A111204_201528_eko_euro_fih->>.
48. JIŘÍ ZEMÁNEK. *Hypoteční krize v USA. Příčiny, průběh, následky* [online]. [27. 2. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://www.euroekonom.cz/analyzy-clanky.php?type=jz-usa-hypoteky>>.
49. MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ. *Základní informace: Itálie* [online]. [5. 3. 2012]. Dostupné z WWW: <http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/italie/index.html>.
50. MEDIAFAX. *Ekonomika se letos propadne o pět procent* [online]. [8. 4. 2012]. Dostupný z WWW: <<http://www.mediafax.cz/ekonomika/4033711-Recka-ekonomika-se-letos-propadne-o-pet-procent-uvadi-uznavany-institut>>.
51. PATRIA. *Eurozóna rozhodla o uvolnění 35,5 miliardy eur* [online]. [8. 4. 2012]. Dostupný z WWW: <<http://www.patria.cz/zpravodajstvi/2024871/eurozona-rozhodla-o-uvolneni-355-miliardy-eur-z-druheho-baliku-pomoci-hlavni-cast-az-po-uspesne-smene-dluhu.html>>.
52. PATRIA. *Výměna řeckého dluhu byla úspěšná* [online]. [8. 4. 2012]. Dostupný z WWW: <<http://www.patria.cz/zpravodajstvi/2024200/vymena-reckeho-dluhu-byla-uspesna-ucast-podepsalo-858-veritelu-a-vlada-ji-cac-navysi-na-957-a-co-cds.html>>.
53. PATRIA. *Řecko si zadělává na problém* [online]. [8. 4. 2012]. Dostupný z WWW: <<http://www.patria.cz/zpravodajstvi/2039236/recko-si-zadelava-na>>.

problem-podle-expertu-letos-propadne-o-5-ackoliv-financni-pomoc-ziskalo-za-slib-mirnejsiho-poklesu.html>.

54. OECD. *Míra nezaměstnanosti* [online]. [15. 2. 2012]. Dostupné z WWW: <http://www.oecd-ilibrary.org/economics/harmonised-unemployment-rates-2010_2074384x-2010-table6>.
55. Rada EU [online]. [22. 4. 2012]. Dostupný z WWW: <<http://www.consilium.europa.eu/homepage/showfocus.aspx?lang=cs&focusID=67893>>.
56. WORLD BANK. *Míra růstu HDP v letech 2003 - 2007* [online]. [11. 3. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?page=1>>.
57. WORLD BANK. *Míra růstu HDP v letech 2008 - 2010* [online]. [11. 3. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG>>.
58. WORLD BANK. *Míra nezaměstnanosti v letech 2003 - 2007* [online]. [11. 3. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS?page=1>>.
59. WORLD BANK. *Míra nezaměstnanosti v letech 2007 - 2010* [online]. [11. 3. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS>>.
60. WORLD BANK. *Míra inflace v letech 2003 - 2007* [online]. [11. 3. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG?page=1>>.
61. WORLD BANK. *Míra inflace v letech 2007 - 2010* [online]. [11. 3. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG>>.
62. WORLD BANK. *Míra veřejného zadlužení v letech 2007 - 2009* [online]. [19. 3. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://data.worldbank.org/indicator/GC.DOD.TOTL.GD.ZS>>.
63. ZAVEDENÍ EURA. *Evropský semestr* [online]. [1. 3. 2012]. Dostupné z WWW: <http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xchg/euro/xsl/vyklad_slovnik.html?PG=E>.

Seznam zkratek

AD	agregátní poptávka
AS	agregátní nabídka
CB	Centrální banka
ECB	Evropská centrální banka
EMS	Evropský měnový systém
EMU	Evropský měnový unie
ER	Evropská rada
ERM	Mechanismus směnných kurzů
ESCB	Evropský systém centrálních bank
HMU	Hospodářská a měnová unie
JVT	Jednotný vnitřní trh
MMF	Mezinárodní měnový fond
OCA	Optimální měnová oblast
OECD	Organizace pro hospodářský rozvoj

Seznam tabulek

Tabulka č. 3. 1 Výdaje na vědu a výzkum (v % k HDP)	28
Tabulka č. 3. 2 Míra růstu reálného HDP v letech 2003 – 2010 (v %)	33
Tabulka č. 3.3 Míra nezaměstnanosti v letech 2003 – 2010 (v %)	36
Tabulka č. 3. 4 Míra inflace v letech 2003 – 2010 (v %)	37
Tabulka č. 3. 5 Veřejný dluh v letech 2007 – 2009 (v %)	39
Tabulka č. 4. 1 Vývoj schodku státního rozpočtu v zemích eurozóny (v %)	50
Tabulka č. 4. 2 Vývoj veřejného dluhu v eurozóně (v %)	51
Tabulka č. 4. 3 Makroekonomické ukazatelé Řecka (v %)	54
Tabulka č. 4. 4 Přehled věřitelů řeckých dluhopisů	56
Tabulka č. 4. 5 Vybrané makroekonomické podmínky EK pro Řecko	57
Tabulka č. 4. 6 Makroekonomické ukazatelé Itálie (v %)	59
Tabulka č. 4. 7 Makroekonomické ukazatelé Španělska (v %)	61
Tabulka č. 4. 8 Přehled makroekonomických ukazatelů (v %)	64
Tabulka č. 4. 9 Příspěvky zemí eurozóny do EFSF	65

Seznam grafů

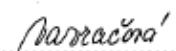
Graf č. 2. 1 Asymetrický poptávkový šok v modelu AS – AD	16
Graf č. 3. 1 Míra růstu reálného HDP EU a USA v letech 2007 – 2010 (v %)	40
Graf č. 3. 2 Míra nezaměstnanosti v EU v roce 2011 (v %)	41
Graf č. 4. 2 Změna veřejného dluhu k HDP	52

Prohlášení o využití výsledků diplomové práce

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, diplomovou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že diplomová práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího diplomové práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o diplomové práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, diplomovou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 27. dubna 2012

Bc. Nela Vavračová

Adresa trvalého pobytu studenta:
Dlouhá 17, 741 01 Nový Jičín